

Załącznik nr 1 do uchwały nr.....
Zarządu Województwa Dolnośląskiego
z dnia.....

REGIONALNY PROGRAM ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM NA LATA 2021-2027 (2030)

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim (RPRES)

Spis treści

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim (RPRES).....	1
Spis treści	1
Wykaz skrótów.....	3
Słownik.....	5
Wprowadzenie.....	7
1. Ekonomia społeczna.....	9
1.1. Jak rozumiemy ekonomię społeczną?.....	9
1.2. Podmioty ekonomii społecznej i solidarnej	10
Podmioty ekonomii społecznej.....	10
Podmioty ekonomii solidarnej.....	12
Przedsiębiorstwa społeczne.....	13
1.3. Instytucje otoczenia ekonomii społecznej	13
IOES mające bezpośredni wpływ na rozwój ekonomii społecznej w regionie.	13
2. Wyzwania ekonomii społecznej i solidarnej w województwie dolnośląskim.....	22
Problemy i potrzeby PES.....	22
Podmioty Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim.	23
Potencjał reintegracyjny PES, w tym PS.....	27
Kondycja ekonomiczna PES, w tym PS.....	32
Współpraca JST - PES	39
Udział ekonomii społecznej w politykach publicznych	46
Zaangażowanie obywateli w inicjatywy związane z ES.....	50

2.1. Wpływ sytuacji epidemicznej związanej z rozprzestrzenianiem się COVID-19 na sytuację PES	51
2.2. Analiza SWOT	55
3. Cele.....	61
3.1. Struktura celów	61
3.2. Cel główny i cele szczegółowe.....	61
4. Kierunki interwencji	64
4.1. Wzmocnienie konkurencyjności i kondycji ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej.....	64
4.2. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług reintegracji społecznej i zawodowej dla mieszkańców Dolnego Śląska.....	67
4.3. Zwiększenie zaangażowania samorządu terytorialnego w rozwój ekonomii społecznej i poprawa współpracy z PES.....	70
4.4. Upowszechnianie roli ekonomii społecznej jako ważnego narzędzia służącego rozwojowi lokalnemu i rozwiązywaniu problemów społecznych.....	71
5. System realizacji.....	73
5.1. Zarządzanie programem	73
5.2. Finansowanie działań	77
5.3. Monitoring i ewaluacja.....	78
6. Proces opracowania RPRES.....	80
7. Wskaźniki realizacji RPRES	81
8. Cele RPRES a Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej.....	83
9. Cele RPRES a Strategia Rozwoju Województwa	85
10. Finansowanie działań.....	87
11. Spis tabel.....	88
12. Spis Map.....	88
13. Źródła	88

Wykaz skrótów

AKSES – system akredytacji i standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej

BGK – Bank Gospodarstwa Krajowego

BUR – Baza Usług Rozwojowych

CIS – Centrum Integracji Społecznej

DOPS – Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej

DPES – dolnośląski podmiot ekonomii społecznej

DWUP – Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy

EFRR – Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

EFS – Europejski Fundusz Społeczny

EFS + – Europejski Fundusz Społeczny Plus

EMES – Europejska Sieć Badawcza, zajmująca się głównie problematyką III sektora

ES - ekonomia społeczna

ESiS – ekonomia społeczna i solidarna

EU – Unia Europejska

FP – Fundusz Pracy

FEDS – Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027

GUS – Główny Urząd Statystyczny

IOES – Instytucje Otoczenia Ekonomii Społecznej

IRP – Instytucje Rynku Pracy

IP - Instytucja Pośrednicząca

IZ – Instytucja Zarządzająca

JOPS - jednostka organizacyjna pomocy społecznej

JST – jednostka samorządu terytorialnego

KGW – Koło Gospodyń Wiejskich

KIS – Klub Integracji Społecznej

KKRES – Krajowy Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej

KPRES – Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej

KRS – Krajowy Rejestr Sądowy

LGD – Lokalna Grupa Działania

MRiPS – Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

MŚP – sektor mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw

NGO (ang. *non-governmental organization*) – organizacja pozarządowa

OPS – Ośrodek Pomocy Społecznej

OWES – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

PES – podmiot ekonomii społecznej

PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PO – Program Operacyjny

PO WER – Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020

PS – przedsiębiorstwo społeczne

PUP – Powiatowy Urząd Pracy

PZP – Prawo zamówień publicznych

RKR ES – Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej

RPRES - Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

ROPS – Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

SIWZ – Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia

SODiR - System Obsługi Dofinansowań i Refundacji PFRON

SRWD – Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego

UE – Unia Europejska

UMWD - Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego

UZP – Urząd Zamówień Publicznych

WRES / Wojewódzka Rada Ekonomii Społecznej

WRPDES/ Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie dolnośląskim (2012-2020)

WTZ – Warsztaty Terapii Zajęciowej

WUP – Wojewódzki Urząd Pracy

ZAZ – Zakład Aktywności Zawodowej

ZPCh – Zakład Pracy Chronionej

ZSMSES Projekt „Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej”

współfinansowany jest ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020, Oś priorytetowa: II Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, Działanie 2.9 Rozwój ekonomii społecznej i realizowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej (MRiPS) w partnerstwie z Głównym Urzędem Statystycznym (GUS).

ZUS – Zakład Ubezpieczeń Społecznych

Słownik

Ekonomia społeczna (ES) - to sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która przez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu.

Ekonomia solidarna – to część ekonomii społecznej, której podstawowym celem jest aktywizacja zawodowa i integracja społeczna, w tym reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, oraz rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych.

Podmiot ekonomii społecznej (PES) - podmioty niepubliczne, oraz CIS-y, KIS-y i WTZ-y prowadzące działalność na rzecz celów społecznie użytecznych, gdzie wypracowany zysk o ile istnieje, jest przeznaczany na działalność pożytku publicznego z wyłączeniem podmiotów, które działają tylko dla zysku lub są jednostkami sektora finansów publicznych, chyba, że są organem prowadzącym jednostki wyżej wymienione.

Instytucje otoczenia ES - podmioty prywatne i publiczne, które w zakresie swojej działalności współpracują z podmiotami ekonomii społecznej lub je wspierają.

Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES) - wyodrębnione organizacyjnie i rachunkowo jednostki podmiotów lub partnerstwo podmiotów, realizujących usługi wsparcia ekonomii społecznej, nie działających dla osiągnięcia zysku lub przeznaczających zysk na działania OWES.

Instytucje rynku pracy - podmioty działające na rzecz rynku pracy zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Instytucje pomocy społecznej - podmioty działające w obszarze polityki społecznej wymienione w ustawie o pomocy społecznej.

Organizacje pozarządowe – osoby prawne lub jednostki nieposiadające osobowości prawnej utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia, niebędące jednostkami sektora finansów publicznych, w rozumieniu przepisów o finansach publicznych, i niedziałające w celu osiągnięcia zysku

Centra Integracji Społecznej (CIS) oraz Kluby Integracji Społecznej (KIS) – podmioty działające na podstawie ustawy o zatrudnieniu socjalnym.

Zakłady Aktywizacji Zawodowej (ZAZ) oraz Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) - podmioty działające na podstawie ustawy o rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Spółdzielnia socjalna - podmiot działający na podstawie ustawy o spółdzielniach socjalnych.

Laboratorium Ekonomii Społecznej - sesje seminaryjne z udziałem przedstawicieli środowisk, instytucji publicznych oraz pozarządowych działających w obszarze ekonomii społecznej w województwie, w ramach których wypracowane zostały założenia WRPDES.

Wprowadzenie

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2021-2027 (2030) to dokument stanowiący podstawę do planowania i programowania szczegółowych interwencji na poziomie regionu w zakresie rozwoju ekonomii społecznej, w tym tworzenia i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej. Dokument ujmuje całościowo problematykę sektora ekonomii społecznej jako istotnego elementu regionalnej polityki w zakresie zatrudnienia i integracji społecznej. Uzasadnieniem powstania i realizacji RPRES jest art. 21 ust. 4 a Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹, zgodnie z którym do zadań samorządu należy koordynowanie działań na rzecz sektora ekonomii społecznej w regionie. W imieniu województwa, za opracowanie, realizację i monitorowanie realizacji RPRES odpowiadają regionalne ośrodki polityki społecznej.

Pierwszym dokumentem, który przedstawiał wizje oraz spójne ramy dla rozwoju ekonomii społecznej był *Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie dolnośląskim (2012-2020)*. Plan obowiązywał do 2015 roku, po czym został zastąpiony przez *Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020*, który przedstawiona została wizja rozwoju ekonomii społecznej w regionie poprzez określenie wskaźników i rezultatów, których osiągnięcie do roku 2020 jest istotne dla Samorządu Województwa. Program zawiera propozycje konkretnych działań, które mają prowadzić do osiągnięcia rozwoju ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim.

Pracując nad nowym RPRES, w pierwszej kolejności skoncentrowano się na określeniu wyzwań dla sektora rozumianych jako kluczowe problemy do rozwiązania i potrzeby do zaspokojenia, aby sektor mógł się rozwijać w pożądanym kierunku. Następnie sformułowano cel główny i cele szczegółowe, zdefiniowano oczekiwane rezultaty wraz ze wskaźnikami. W efekcie zdefiniowano kluczowe kierunki interwencji i działania, jakie należy podejmować, aby ekonomia społeczna rozwijała się w sposób oczekiwany i uporządkowany oraz skoordynowany z innymi działaniami województwa. „*Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2016-2027 (2030)*” powstał w wyniku prac członków grupy roboczej ds. aktualizacji planu działającej przy Dolnośląskim

¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268, 2270, z 2022 r. poz. 1, 66, 1079, 1692, 1700, 1812, 1967).

Komitecie Rozwoju Ekonomii Społecznej w ramach projektu „Dolnośląska Ekonomia Społeczna”.

Mimo okresu pandemicznego, dołożono wszelki starań w celu zapewnienia partycypacyjnego charakteru prac nad dokumentem, poprzez włączenie w pracę możliwie szeroko przedstawiciele sektora, w tym reprezentantów podmiotów ekonomii społecznej. Szczególnie ważnym była wspólna praca nad dokumentem przedstawiciele sektora publicznego i przedstawiciele PES, ponieważ właśnie silna współpraca pomiędzy tymi dwoma sektorami wydaje się być najważniejszym czynnikiem/elementem, na którym rozwój ES powinien się koncentrować.

RPRES wpisuje się we wszystkie kierunki rozwoju ekonomii społecznej określone w *Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia solidarności społecznej*, uwzględniając przy tym specyfikę województwa. W trakcie prac nad RPRES toczyły się prace nad **Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej** oraz **Ustawą o Ekonomii Społecznej**. Zakłada się, że wraz z uchwaleniem nowego KPRES oraz ustawy o ekonomii społecznej RPRES powinien zostać poddany odpowiedniej aktualizacji.

Równoległe do prac nad RPRES tworzone były dokumenty kluczowe dla nowej perspektywy finansowej, w tym Umowa Partnerstwa 2021-2027 oraz Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska na lata 2021-2027. Z uwagi na to, że środki europejskie stanowią ważne źródło finansowania ekonomii społecznej, ostateczny kształt tych dokumentów i wielkość środków alokowana na rozwój ekonomii społecznej mają olbrzymie znaczenie dla przyszłej realizacji Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim 2021-2027 (2030).

W trakcie prac nad RPRES uwzględniono kluczowe trendy krajowej polityki rozwoju ekonomii społecznej, jak również trendy wynikające z prac nad nową perspektywą finansową, w tym dotyczące rozwoju usług społecznych i realizacji procesów deinstytucjonalizacji, a także związane z zieloną i sprawiedliwą transformacją.

1. Ekonomia społeczna

Mimo, że idea i wartości jakie wiążą się z ekonomią społeczną mają w Polsce już ponad 100-letnią historię, to samo pojęcie jakim jest „ekonomia społeczna” wciąż nie zagościło w powszechnej świadomości społeczeństwa polskiego. Niemalże wpływ na taki stan ma brak ustawy o ekonomii społecznej, która byłaby trwałym punktem odniesienia porządkującym regulacje prawne, zarówno na szczeblu krajowym jak i regionalnym, które tworzone są na potrzeby perspektywy finansowej UE. W niniejszym rozdziale przedstawiono definicję ekonomii społecznej oraz najważniejsze pojęcia z nią związane, opierając się w szczególności na *Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej*²

1.1. Jak rozumiemy ekonomię społeczną?

Definicja ekonomii społecznej, którą na co dzień posługują się osoby zaangażowane w rozwój ekonomii społecznej oraz którą możemy znaleźć w różnych dokumentach na szczeblu krajowym i regionalnym pochodzi z Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, przyjętego uchwałą nr 164 Rady Ministrów z dnia 12 sierpnia 2014 r. Uchwałą Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 r. przyjęto aktualizację Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, który przyjął nazwę *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej*. Poniżej przedstawiono definicję Ekonomii społecznej oraz Ekonomii solidarnej zgodnie ze zaktualizowanym KPRES:

Ekonomia społeczna – to sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która przez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu. Aktualizacja KPRES przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 31 stycznia 2019 uzupełniła tę definicję o **ekonomię solidarną** rozumianą jako część ekonomii społecznej, której podstawowym celem jest aktywizacja zawodowa i integracja społeczna, w tym reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, oraz rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych. Obie przytoczone powyżej definicje mają bezpośrednie przełożenie na rozumienie tego, czym są podmioty ekonomii społecznej oraz podmioty ekonomii solidarnej, w których najważniejszą rolę

² (Monitor Polski z 2019 r. poz. 214)

odgrywają ludzie i ich potrzeby. Zysk ekonomiczny nie jest zatem celem samym w sobie, ale ma służyć realizacji działań ukierunkowanych na pomoc osobom wykluczonym lub zagrożonym wykluczeniem społecznym. Dzięki takiemu podejściu, PES stają się narzędziem do kształtowania warunków do pozytywnej zmiany sytuacji osób wymagających wsparcia, aby mogły w pełni uczestniczyć w życiu społecznym i zawodowym.

1.2. Podmioty ekonomii społecznej i solidarnej

Podmioty ekonomii społecznej, podmioty ekonomii solidarnej oraz przedsiębiorstwa społeczne to kategoria podmiotów, które definiują wspólne cechy oraz zasady funkcjonowania tj.:

- nadrzędność celów społecznych nad celami ekonomicznymi;
- nadrzędność świadczenia usług dla członków, pracowników lub wspólnoty nad kategoriami bezwzględnego zysku;
- autonomiczne zarządzanie i partycypacyjny proces decyzyjny;
- prowadzenie w sposób regularny działalności w oparciu o instrumenty ekonomiczne oraz ponoszeniu w związku z tą działalnością ryzyka ekonomicznego.³

Podmioty ekonomii społecznej

W Polsce za **podmioty ekonomii społecznej**, wg zapisów Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej uznaje się wiele różnych typów i form działalności mieszczących się zarówno w sektorze spółdzielczym, jak i sektorze pozarządowym tj. np. stowarzyszenia, fundacje, spółdzielnie socjalne, spółdzielnie inwalidów i niewidomych, spółdzielnie pracy, podmioty kościelne czy koła gospodyń wiejskich. Do grona PES zalicza się także jednostki odgrywające ważną rolę w reintegracji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, czyli m.in. warsztaty terapii zajęciowej, centra i kluby integracji społecznej, zakłady aktywności

³ Za KPRES: *Według definicji sformułowanej przez europejską sieć badawczą EMES (European Research Network) inicjatywy wpisujące się w przedsiębiorczość społeczną powinny charakteryzować się spełnianiem kryteriów ekonomicznych (prowadzeniem w sposób względnie ciągły, regularny działalności w oparciu o instrumenty ekonomiczne; niezależnością, suwerennością instytucji w stosunku do instytucji publicznych; ponoszeniem ryzyka ekonomicznego; istnieniem choćby nielicznego płatnego personelu) i społecznych (wyraźną orientacją na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia; oddolnym, obywatelskim charakterem inicjatywy; specyficznym, możliwie demokratycznym systemem zarządzania; możliwie wspólnotowym charakterem działania; ograniczoną dystrybucją zysków).* (Monitor Polski z 2019 r. poz. 214)

zawodowej i zakłady pracy chronionej. Obejmują zatem szeroką kategorię podmiotów, których działalność wpisuje się we wspomnianą wcześniej definicję ekonomii społecznej. Dokładną definicję PES znaleźć można w dokumencie *Wytyczne w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*. Zgodnie z tą definicją PES to:

- spółdzielnia socjalna, o której mowa w ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1812);
- jednostka reintegracyjna, realizująca usługi reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym:
 - CIS i KIS;
 - ZAZ i WTZ, o których mowa w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2021 r. poz. 573, 1981, z 2022 r. poz. 558, 1700, 1812);
- organizacja pozarządowa lub podmiot, o którym mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2019 r. poz. 688);
- spółdzielnia, której celem jest zatrudnienie, tj. spółdzielnia pracy lub spółdzielnia inwalidów i niewidomych, działająca w oparciu o ustawę z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz.U. z 2021 r. poz. 648);
- koło gospodyń wiejskich, o którym mowa w ustawie z dnia 9 listopada 2018 r. o kołach gospodyń wiejskich (Dz.U. 2021 poz. 2256);
- zakład pracy chronionej, o którym mowa w ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

W kategorii PES znajdują się zatem podmioty funkcjonujące w odmiennej formule prawnej, działające na bardzo różnorodnych polach, które nie zawsze stawiają sobie cele związane z reintegracją osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Za cechę wspólną można natomiast uznać ich, oddolny charakter oraz zdolność do angażowania lokalnej społeczności na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów społecznych. Mimo, że w RPRES wielokrotnie posługujemy się kategorią PES, to w pierwszej kolejności mamy na myśli przedsiębiorstwa społeczne, w tym spółdzielnie socjalne oraz podmioty reintegracyjne, a dopiero w dalszej – organizacje pozarządowe i pozostałe kategorie).

Podmioty ekonomii solidarnej

Podmioty ekonomii solidarnej stanowią szczególną kategorię PES, które realizują wyraźny cel aktywizacyjny i reintegracyjny w ramach sektora ekonomii społecznej. Ich podstawowym celem jest reintegracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Ze względu na kluczowe znaczenie działalności reintegracyjnej do podzbioru ekonomii solidarnej zalicza się:

- przedsiębiorstwa społeczne (podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego, aktywizują zawodowo osoby trudno zatrudnialne, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej i są zarządzane w sposób partycypacyjny, mogą otrzymać status przedsiębiorstwa społecznego);
- spółdzielnie socjalne oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych;
- zakłady pracy chronionej;
- jednostki reintegracyjne, w tym:
 - jednostki aktywizujące osoby niepełnosprawne (Warsztaty Terapii Zajęciowej, Zakłady Aktywności Zawodowej);
 - jednostki zatrudnienia socjalnego aktywizujące osoby wykluczone społecznie (Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej)⁴.

Katalog podmiotów ekonomii solidarnej nie jest jednorodny. Obejmuje podmioty, które mimo że mają zbieżność celu działania, to mogą funkcjonować w oparciu o różne rozwiązania m.in. w zakresie: prawnych podstaw funkcjonowania, źródeł i sposoby finansowania, posiadana osobowości prawnej czy członkostwa. Podmioty ekonomii solidarnej odgrywają kluczową rolę w podaży usług reintegracji społeczno-zawodowej dla mieszkańców województwa, dlatego też ich liczba, rozmieszczenie oraz jakość oferowanych usług mają kluczowe znaczenie dla planowania interwencji w ramach RPRES.

⁴ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej. str.10

Przedsiębiorstwa społeczne

Na etapie opracowywania RPRUS nie było jeszcze Ustawy o ekonomii społecznej i dlatego posługiwano definicją formalną z *Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*. Definicja ta została opracowana na potrzeby projektów z zakresu włączenia społecznego realizowanych ze środków UE. Określa ona kryteria, które należy spełnić, aby uzyskać bezzwrotne wsparcie, najczęściej za pośrednictwem OWES, na utworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwie społecznym (w nowoutworzonym lub już istniejącym). Również na jej podstawie PS otrzymują status Przedsiębiorstwa Społecznego.

Od 5 sierpnia 2022 r. definicję przedsiębiorstwa społecznego regulują zapisy **Ustawy o ekonomii społecznej**⁵

1.3. Instytucje otoczenia ekonomii społecznej

Omówione podmioty ekonomii społecznej i solidarnej, w tym przedsiębiorstwa społeczne stanowią istotę ekonomii społecznej. To one w praktyce łączą działania aktywizacji zawodowej i integracji społecznej adresowane do osób wymagających wsparcia przy jednoczesnym z działalnością o charakterze ekonomicznym. Należy podkreślić, że zarówno na tworzenie nowych PES jak i na dynamikę ich rozwoju w znacznym stopniu odgrywają tzw.: instytucje otoczenia ekonomii społecznej. W skład tych podmiotów wchodzi zarówno takie, które w zakresie swoich zadań mają wpisane, że mają troszczyć się o rozwój ES, z drugiej takie, które w sposób pośredni wpływają na rozwój ES zwłaszcza w środowisku lokalnym.

IOES mające bezpośredni wpływ na rozwój ekonomii społecznej w regionie.

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Jako jednostka organizacyjna samorządu województwa realizuje zadania województwa w obszarze pomocy społecznej. W obszarze ekonomii społecznej ROPS koordynuje jej rozwój w regionie,

⁵ Dz. U. z 2022 r. poz. 1812, 2140.

zgodnie z art. 21 pkt 4a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268, 2270, z 2022 r. poz. 1, 66, 1079, 1692, 1700, 1812, 1967).

Do zadań koordynacyjnych ROPS, zgodnie zapisami tej samej ustawy (art. 21a), należą:

- 1) rozwój infrastruktury usług aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 2) inspirowanie i promowanie nowych metod działań w zakresie aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 3) wspieranie rozwoju partnerskiej współpracy pomiędzy samorządami lokalnymi a podmiotami świadczącymi usługi aktywizacji, integracji oraz reintegracji społecznej i zawodowej na rzecz osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 4) monitorowanie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości społecznej służącej zwiększeniu aktywności społecznej i zawodowej osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- 5) zwiększanie kompetencji służb zajmujących się aktywizacją, integracją oraz reintegracją społeczną i zawodową osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Oprócz zapisów ustawowych działania ROPS są znaczenie szersze i obejmują:

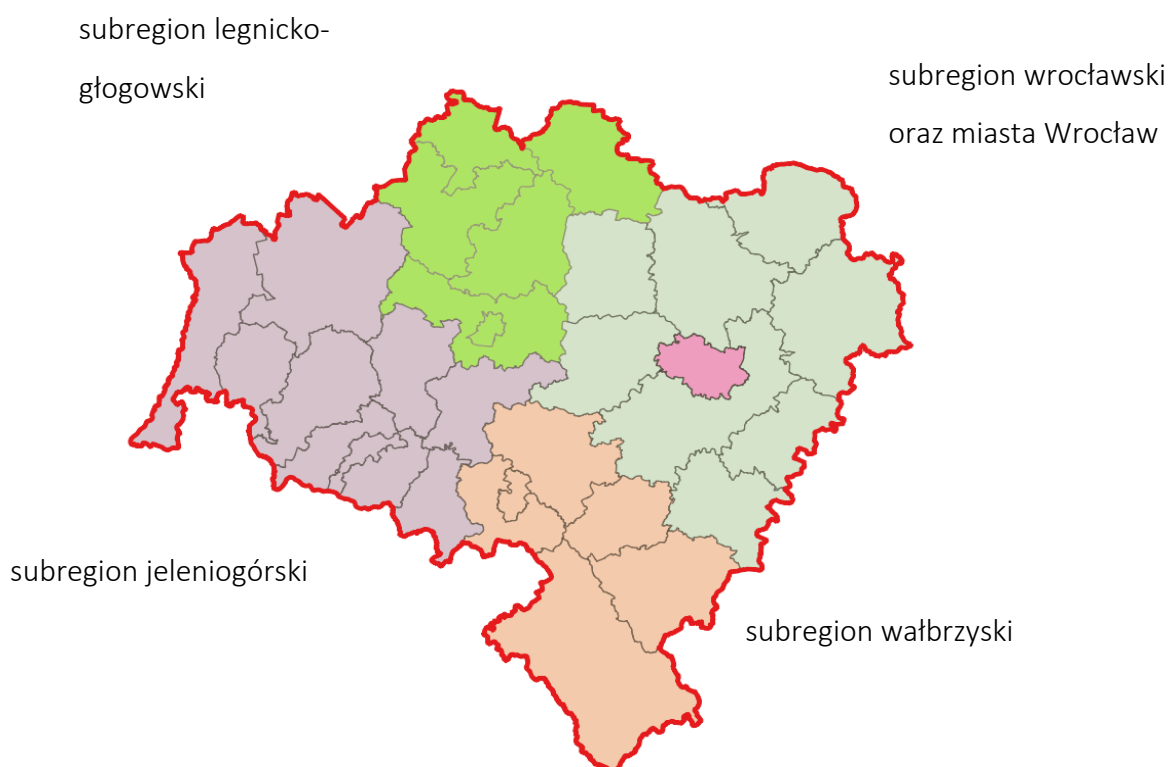
- regularne zbieranie i analizowanie danych na temat rozwoju ekonomii społecznej i efektów prowadzonych działań;
- inicjowanie współpracy różnych instytucji publicznych, regionalnych i lokalnych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej;
- działania służące zwiększeniu popytu na produkty i usługi podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych
- koordynacja działań podmiotów wspierających PES i PS w regionie, w tym szczególnie OWES
- działania na rzecz poprawy jakości usług świadczonych przez OWES;
- stymulowanie współpracy międzysektorowej podmiotów ze świata biznesu, nauki, edukacji na rzecz rozwoju ekonomii społecznej (Dolnośląskie Forum Rozwoju Ekonomii Społecznej, Akademii BIZnES Class, WRO BiznES);
- stymulowanie współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy przedsiębiorstwami społecznymi i podmiotami ekonomii społecznej.

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

Stanowią ważny element regionalnego systemu wsparcia ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorczości społecznej. Wzmacnianie i rozwijanie infrastruktury wsparcia ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim odbywa się w czterech wyodrębnionych obszarach terytorialnych, są to: subregion wrocławski i m. Wrocław, subregion wałbrzyski, subregion legnicko-głogowski i subregion jeleniogórski. Funkcjonowanie OWES nie jest regulowane ustawą, ale ich działalność prowadzona jest w oparciu o *System akredytacji i standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej AKSES*.

OWES dla poszczególnych subregionów realizują projekty w ramach działania RPO WD 2014-2020, Działanie 9.4 A. Wsparcie gospodarki społecznej, w okresie od 01.06.2016 r. do 31.05.2019 a następnie w wyniku rozstrzygnięcia nowego konkursu od 1.06.2019 r. do 31.03.2023 r.

Mapa 1 Podział województwa dolnośląskiego na subregiony wsparcia OWES

Źródło: Opracowanie własne DOPS

Działalność OWES prowadzona jest w oparciu o *System akredytacji i standardów działania instytucji wsparcia ekonomii społecznej AKSES*⁶. Posiadanie akredytacji przez OWES nie jest wymogiem

⁶Standardy Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej z dnia 23 stycznia 2019

prawnym, jednakże jest warunkiem pozyskiwania środków publicznych, w szczególności z Unii Europejskiej. W ramach swoich zadań OWES-y realizują:

usługi animacji lokalnej poprzez:

- pobudzenia aktywności osób, grup i instytucji w przestrzeni publicznej,
- ożywienia społeczności lokalnej poprzez inicjowanie różnego rodzaju aktywności, polegających na pracy z grupami w środowisku lokalnym, mających szczególnie na celu aktywizację zawodową i społeczną osób zagrożonych wykluczeniem.

usługi rozwoju ekonomii społecznej poprzez:

- inicjowanie tworzenia nowych PS, tworzonych zarówno przez osoby fizyczne jak i osoby prawne (organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego),
- ekonomizowanie organizacji pozarządowych (podjęcie nieodpłatnej i odpłatnej działalności pożytku publicznego, podjęcie działalności gospodarczej),
- wsparcie przekształcenia przedsiębiorstwa (organizacji pozarządowej prowadzącej działalność gospodarczą, spółdzielni, spółki) w PS,
- wsparcie tworzenia i funkcjonowania integracyjnych PES.

usługi wsparcia przedsiębiorstw społecznych poprzez:

- realizację usług wsparcia istniejących PS z zakresu finansów, podatków, planowania strategicznego, marketingu, zasobów ludzkich oraz społecznych (budowanie szerokich powiązań kooperacyjnych w ramach partnerstw lokalnych),
- przyznawanie dodatkowego wsparcia związanego z wdrażaniem innowacji lub planów rozwoju,
- świadczenie usług służących wzmocnieniu PES/PS oraz ich liderów w procesie reintegracji społeczno-zawodowej pracowników.

W województwie dolnośląskim w skład konsorcjów prowadzących akredytowane OWES wchodzi poniższe organizacje pozarządowe:

- Dolnośląski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej dla subregionu wałbrzyskiego prowadzony jest przez Forum Aktywności Lokalnej w partnerstwie z Fundacją Rozwoju Ekonomii Społecznej;
- Dolnośląski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej dla subregionu wrocławskiego i miasta Wrocław - prowadzony przez Regionalne Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Centrum Wspierania Przedsiębiorczości;

- Dolnośląski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Legnicy dla subregionu legnicko-głogowskiego i dla subregionu jeleniogórskiego prowadzony przez Legnickie Stowarzyszenie Inicjatyw Obywatelskich w partnerstwie z Sudeckim Instytutem Rozwoju Regionalnego.

Instytucja Zarządzająca Regionalnym Program Operacyjnym

Zarządzanie programem regionalnym to zadanie zarządu województwa dolnośląskiego, który odpowiada za skuteczne wdrażanie programu, za przestrzeganie i stosowanie regulacji oraz zasad. W Departamentach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego realizowane są poszczególne funkcje Instytucji Zarządzającej. Część zadań Instytucji Zarządzającej została przekazana do realizacji Instytucjom Pośredniczącym (w województwie dolnośląskim tę rolę pełni Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy), zachowując przy tym pełną odpowiedzialność za całość realizacji programu. Zadania Departamentu Funduszy Europejskich wykonywane są za pośrednictwem 6 wydziałów. Instytucja Zarządzająca i Instytucja Pośrednicząca planuje i wdraża programy, w ramach których realizowane są projekty mające bezpośredni wpływ na rozwój ES w regionie. W zależności od podziału kompetencyjnego poszczególne departamenty:

- przygotowują propozycję kryteriów wyboru projektów do dofinansowania;
- wybierają projekty do dofinansowania;
- wspierają realizację projektów;
- czuwają nad prawidłową realizacją projektów.

Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej

Dolnośląski Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej pełni funkcję konsultacyjno-doradczą w województwie dolnośląskim w działaniach na rzecz rozwoju ekonomii społecznej, zgodnie z art. 21 pkt 4a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2015 r. poz. 163 z późn. zm.). Komitet współpracuje z DOPS, odpowiedzialnym za koordynację rozwoju ekonomii społecznej w regionie. Komitet jest otwarty na współpracę z podmiotami działającymi w obszarze ekonomii społecznej, które identyfikują się z jego celami i są gotowe je realizować we współdziałaniu z innymi podmiotami na zasadach określonych przez Komitet.

Do zadań Komitetu należą m.in.:

- weryfikacja spójności zapisów RPRES z celami i założeniami innych dokumentów krajowych i wojewódzkich w zakresie rozwoju ekonomii społecznej;

- inicjowanie zmian, monitorowanie realizacji Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w Województwie Dolnośląskim;
- współpraca z innymi organizacjami tworzącymi sieci współpracy instytucji z obszaru ekonomii społecznej, integracji i pomocy społecznej, przedsiębiorczości i nauki na poziomie regionalnym oraz krajowym;
- identyfikacja potencjałów oraz barier województwa w rozwoju ekonomii społecznej w województwie oraz formułowanie rekomendacji w zakresie ich likwidacji lub ograniczenia.

IOES mające pośredni wpływ na rozwój ekonomii społecznej w regionie

Jednostki samorządu terytorialnego

Jednostki samorządu terytorialnego, a zatem gminy, powiaty i województwa, odgrywają kluczową rolę w rozwoju ekonomii społecznej. Od decyzji zarówno organów stanowiących (rada gminy, rada powiatu, sejmik województwa), jak i wykonawczych (wójt, zarząd powiatu, zarząd województwa) zależy to, w jakim stopniu i w którym kierunku rozwija się ekonomia społeczna na danym terytorium. Dlatego tak ważne jest prowadzenie skutecznych działań upowszechniających wiedzę o ekonomii społecznej jako skutecznego narzędzie do rozwiązywania problemów społecznych, która w sposób aktywny i bezpośredni oddziałuje na rozwój lokalny poprzez aktywizację społeczno-zawodową grup najdalej oddalonych od rynku pracy, nie rzadko świadcząc jednocześnie usługi na rzecz mieszkańców lokalnej społeczności. Wpływ JST na rozwój ekonomii społecznej jest bardzo istotny i może przyjmować różne formy. Przykładem takiego wpływu mogą być:

- działania o charakterze strategicznym obejmujące tworzenie strategii, programów i planów, które wyznaczają kierunki rozwoju ekonomii społecznej, wskazując konkretne kierunki interwencji, np. Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim (na poziomie województwa), Gminne/Powiatowe Plany Rozwoju Ekonomii Społecznej (na poziomie gminy lub powiatu);
- działania inicjujące i założycielskie, w ramach, których mogą pojawiać się inicjatywy tworzenia podmiotów reintegracyjnych (WTZ, ZAZ, KIS, CIS), ale także przedsiębiorstw społecznych, np. spółdzielni socjalnych tworzonych przez osoby prawne;
- działania wspierające sieciowanie oraz współpraca z ośrodkami wsparcia ekonomii społecznej,
- udzielanie pożyczek, poręczeń i gwarancji PES

- działania o charakterze wspierającym PES, do których zaliczyć można m.in.: gminne programy współpracy z organizacjami pozarządowymi, powierzenie realizacji zadań JST podmiotom ekonomii społecznej w trybie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, stosowanie klauzul społecznych w zamówieniach publicznych czy wykorzystanie trybu *in house*, a także realizację usług społecznych na rzecz mieszkańców z wykorzystaniem potencjału PES jako dostawców tych usług.

Powyższe przykłady to tylko część narzędzi jakimi dysponują samorządy w ramach wsparcia rozwoju ekonomii społecznej. Ważnym jest, aby JST w jak największym stopniu z nich korzystały w celu rozwiązywania problemów społecznych oraz zaspokajania potrzeb mieszkańców. Prowadzenie działań sprzyjających rozwojowi istniejących oraz powstawaniu nowych PES na terenie danego samorządu, sprzyja bowiem zwiększaniu spójności i solidarności społecznej, z drugiej strony jest instrumentem służącym tworzeniu miejsc pracy oraz aktywnej integracji osób wykluczonych.

Departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego inne niż IZ

Chodzi tu o te departamenty Urzędu Marszałkowskiego, które realizując działania zgodnie ze swoimi kompetencjami, mogą mieć pośredni wpływ na rozwój i popularyzację ES oraz włączanie jej do głównego nurtu polityk publicznych. Przykładami mogą być tutaj:

- Departament Gospodarki uwzględniający w swoich działaniach PS jako ważnego czynnika rozwoju przedsiębiorczości w regionie;
- Departament Spraw Społecznych i Rynku Pracy;
- Departament Zdrowia wykorzystujący potencjał PES w zakresie realizacji usług społecznych dla mieszkańców województwa;
- Wydział Kultury wykorzystujący potencjał lokalnych PES w zakresie szeroko pojętej edukacji i rozwoju kultury w regionie.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej

Powiatowe centrum pomocy rodzinie, ośrodek pomocy społecznej, centrum usług społecznych (w przypadku przekształcenia ośrodka pomocy społecznej w centrum usług społecznych), to podmioty, które w ramach swoich działań udzielają m.in. wsparcia osobom wykluczonym lub zagrożonym wykluczeniem społecznym, które z kolei mogą zostać uczestnikami/pracownikami w podmiotach reintegracyjnych lub pracownikami PS.

Institucje rynku pracy

Powiatowe urzędy pracy dysponują szeregiem rozwiązań zgodnie z przepisami ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, możliwych do wykorzystania w rozwoju ekonomii społecznej i rozwoju samych PES. Należą do nich m.in.:

- bezzwrotne dotacje na tworzenie miejsca pracy w PS z Funduszu Pracy;
- wsparcie doradcze i szkoleniowe dla osób zatrudnionych w sektorze ES w ramach Krajowego Funduszu Szkoleniowego;
- przyznania środków z Funduszu Pracy na założenie/przystąpienie do spółdzielni socjalnej
- możliwość refundacji składek ZUS dla spółdzielni socjalnych

Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

Pełni istotną rolę w aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami m.in. poprzez wsparcie w formie:

- jednorazowych środków na utworzenie stanowiska pracy dla osoby z niepełnosprawnością;
- finansowanie kosztów płacy osoby z niepełnosprawnością;
- mechanizmu obniżenia wpłat na PFRON dla kontrahentów m.in. ZAZ-ów, co może częściowo zrekompensować ich ograniczoną konkurencyjność;
- finansowanie tworzenia i funkcjonowania ZAZ, WTZ;
- realizacji programów specjalnych, np. „Zajęcia klubowe w WTZ”

Organizacje biznesowe oraz firmy

Współpraca między PES a biznesem odbywa się na wielu płaszczyznach i rozwija się z różną dynamiką. Chcąc wzmocnić tę współpracę należy koncentrować się na tych obszarach, które najbardziej odpowiadają na potrzeby obu stron. Biznes często szuka długotrwałej współpracy partnerskiej wpisującej się w strategię funkcjonowania całej firmy. Taka współpraca biznesu i PES realizowana jest m.in. poprzez wolontariat pracowniczy, kompetencyjny oraz kompleksowe projekty międzysektorowe, oparte na łączeniu zasobów różnych podmiotów. W efekcie PES otrzymują wsparcie w profesjonalizacji usług, co w efekcie przekłada się na wzmocnienie ich kondycji ekonomicznej a biznes buduje swoją markę społecznie odpowiedzialnego biznesu. Z drugiej

strony biznes jest bezpośrednim odbiorcą produktów i usług dostarczanych przez PES. Dlatego też tak ważne jest wspieranie działań promocyjnych, które umożliwiłyby prezentowanie swojej oferty przez PES i nawiązywanie współpracy biznesowej. Z punktu widzenia rozwoju ekonomii społecznej ważnym jest, aby PES traktowały biznes jako partnera i kontrahenta, a nie sponsora lub darczyńcę, a biznes widział w PES profesjonalnego dostawcę dóbr i usług.

Uczelnie wyższe

Włączanie tematyki ekonomii społecznej i solidarnej do zajęć akademickich oraz działań realizowanych w ramach uczelni np. biur karier oraz akademickich inkubatorów przedsiębiorczości wzmacnia wiedzę o sektorze ekonomii społecznej oraz wpływa na wybór ścieżki zawodowej studentów.

Szkoły

Włączając w proces edukacji zagadnień związanych z ekonomią społeczną np. poprzez zakładanie spółdzielni uczniowskich, kształtowane są w uczniach umiejętności zespołowego działania, nawyków oszczędzania oraz postaw przedsiębiorczych i obywatelskich. Jest to także inwestycja w przyszłość ponieważ w naturalny sposób wyłania przyszłych liderów ES.

Komentarz

Rozwój ekonomii społecznej zależy od wielu czynników, o czym świadczy duża różnorodność podmiotów, które wchodzi w skład tzw. IOES. Podejmowanie działań, które zapewnią ich dobrą współpracę oraz rozumienie wzajemnych potrzeb jest kluczowa na drodze stabilnego rozwoju sektora.

2. Wyzwania ekonomii społecznej i solidarnej w województwie dolnośląskim.

Pierwszym etapem planowania skutecznej interwencji w obszarze ekonomii społecznej jest właściwa identyfikacja wyzwań i szans rozwojowych dla sektora, które z jednej strony pokażą problemy, które dziś ograniczają rozwój ES, w tym dotyczą bezpośrednio podmioty ekonomii społecznej oraz instytucje stanowiące system wsparcia, z drugiej strony potrzeby jakie należy zaspokoić w celu uwolnienia potencjału tego sektora. Dla zobrazowania aktualnych i najważniejszych wyzwań wykorzystano:

- diagnozę odwołującą się do dostępnych danych zastanych,
- identyfikację głównych obszarów problemowych („burza mózgów”),
- analizę SWOT,
- informacje z OWES o wpływie epidemii COVID-19 na kondycję przedsiębiorstw społecznych.

Problemy i potrzeby PES

Poniższy układ obszarów problemowych określający główne wyzwania ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim jest efektem pracy grupy roboczej ds. aktualizacji planu, uczestników spotkań sieci ZAZ i WTZ oraz zespołu DOPS. Diagnoza potrzeb obejmuje tematykę:

- wielkości sektora ES, w tym liczby i rodzajów PES;
- usług reintegracji społeczno-zawodowej dostępnych dla mieszkańców regionu;
- kondycji ekonomicznej PES;
- współpracy pomiędzy JST i PES;
- udziału ekonomii społecznej w politykach publicznych;
- zaangażowania mieszkańców w inicjatywy związane z ES.

Podmioty Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim.

Według danych GUS⁷ na koniec 2020 roku w rejestrze REGON zarejestrowanych było 12485 Fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych, z czego 455 to podmioty nowo zarejestrowane. **36** podmiotów uzyskało w 2020 r. status organizacji pożytku publicznego.

Wśród licznej grupy PES szczególną grupę stanowią podmioty ekonomii solidarnej, wyodrębnione w oparciu o definicję podkreślającą ich wymiar funkcjonalny, realizujące działania z zakresu reintegracji społeczno-zawodowej, a wśród nich podmioty reintegracyjne (WTZ, ZAZ, KIS, CIS). W 2020 r. nie uległa zmianie liczba funkcjonujących na Dolnym Śląsku Zakładów Aktywności Zawodowej, Warsztatów Terapii Zajęciowej i Centrów Integracji Społecznej i wynosiła odpowiednio 8, 48 i 6. Powstał natomiast Klub Integracji Społecznej we Wleniu i Jedlinie Zdroju, co wpłynęło na zwiększenie ich liczby do 14. Powyższe dane wskazują, że wśród placówek reintegracyjnych przeważają te nakierowane na aktywizację osób z niepełnosprawnościami (WTZ i ZAZ), w porównaniu do placówek świadczących usługi również dla osób z innych grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (CIS i KIS).

Tabela 1. Zmiana liczby PES reintegracyjnych w województwie dolnośląskim na przełomie lat 2015 - 2020

liczba placówek o charakterze reintegracyjnym	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Centra Integracji Społecznej	4	6	6	6	6	6
Kluby Integracji Społecznej	6	3	6	8	11	14
Zakłady Aktywności Zawodowej	5	6	6	6	8	8
Warsztaty Terapii Zajęciowej	51	45	46	47	48	48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych DOPS

⁷ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego 2021, GUS, data publikacji 24.05.2021

Na przełomie pięciu ostatnich lat liczba podmiotów reintegracyjnych nie uległa znacznej zmianie. Największą dynamikę obserwujemy w liczbie Klubów Integracji Społecznej, co w dużym stopniu wynika z ich projektowego charakteru i uzależnieniu od środków EFS.

Tabela 2. Rozkład podmiotów reintegracyjnych w województwie dolnośląskim w roku 2020

Powiaty	Ogółem	CIS	WTZ	ZAZ	KIS
	76	6	48	8	14
Podregion jeleniogórski	19	0	11	2	6
Bolesławiecki	1	0	1	0	0
Jaworski	1	0	1	0	0
Karkonoski	2	0	1	0	1
Kamiennogórski	0	0	0	0	0
Lubański	2	0	1	0	1
Lwówecki	3	0	1	0	2
Zgorzelecki	1	0	1	0	0
Złotoryjski	4	0	3	1	0
m. Jelenia Góra	4	0	2	1	2
Podregion legnicko-głogowski	14	0	14	0	0
Głogowski	2	0	2	0	0
Górowski	0	0	0	0	0
Legnicki	2	0	2	0	0
Lubiński	6	0	6	0	0
Polkowicki	1	0	1	0	0
m. Legnica	3	0	3	0	0
Podregion wałbrzyski	24	5	11	3	5
Dzierżoniowski	4	0	2	1	1
Kłodzki	5	4	1	0	0
Świdnicki	3	0	3	0	0
Wałbrzyski	2	0	0	0	2
Ząbkowicki	3	1	2	0	0
m. Wałbrzych	7	0	3	2	2
Podregion wrocławski	11	0	7	2	2
Milicki	1	0	1	0	0
Oleśnicki	2	0	1	0	1
Oławski	2	0	1	1	0
Strzeliński	2	0	1	1	0
Średzki	1	0	1	0	0
Trzebnicki	2	0	1	0	1
Wołowski	0	0	0	0	0
Powiat wrocławski	1	0	1	0	0
Podregion m. Wrocław	8	1	5	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych DOPS.

Za atut regionu należy uznać dużą liczbę W TZ i ZAZ realizujących działania reintegracyjne w szczególności dla OzN. Znacznie słabiej prezentuje się liczba KIS i CIS, których głównymi odbiorcami są osoby długotrwale bezrobotne⁸. Liczba tych podmiotów jest zdecydowanie niższa w porównaniu do średniej krajowej. Widoczne jest też znaczne **rozwarstwienie terytorialne w dostępie do podmiotów o charakterze reintegracyjnym i występowanie białych plam** w regionie w zakresie dostępu do podmiotów reintegracyjnych. W trzech powiatach (kamiennogórskim, górowskim i wołowskim) nie ma ani jednego takiego podmiotu, a w ośmiu powiatach działa zaledwie po jednym. Jest to szczególnie niekorzystne, ponieważ podmioty reintegracyjne są często niezbędnym ogniwem na drodze do rozpoczęcia, bądź powrotu do aktywności zawodowej osób najdalej oddalonych od rynku pracy.

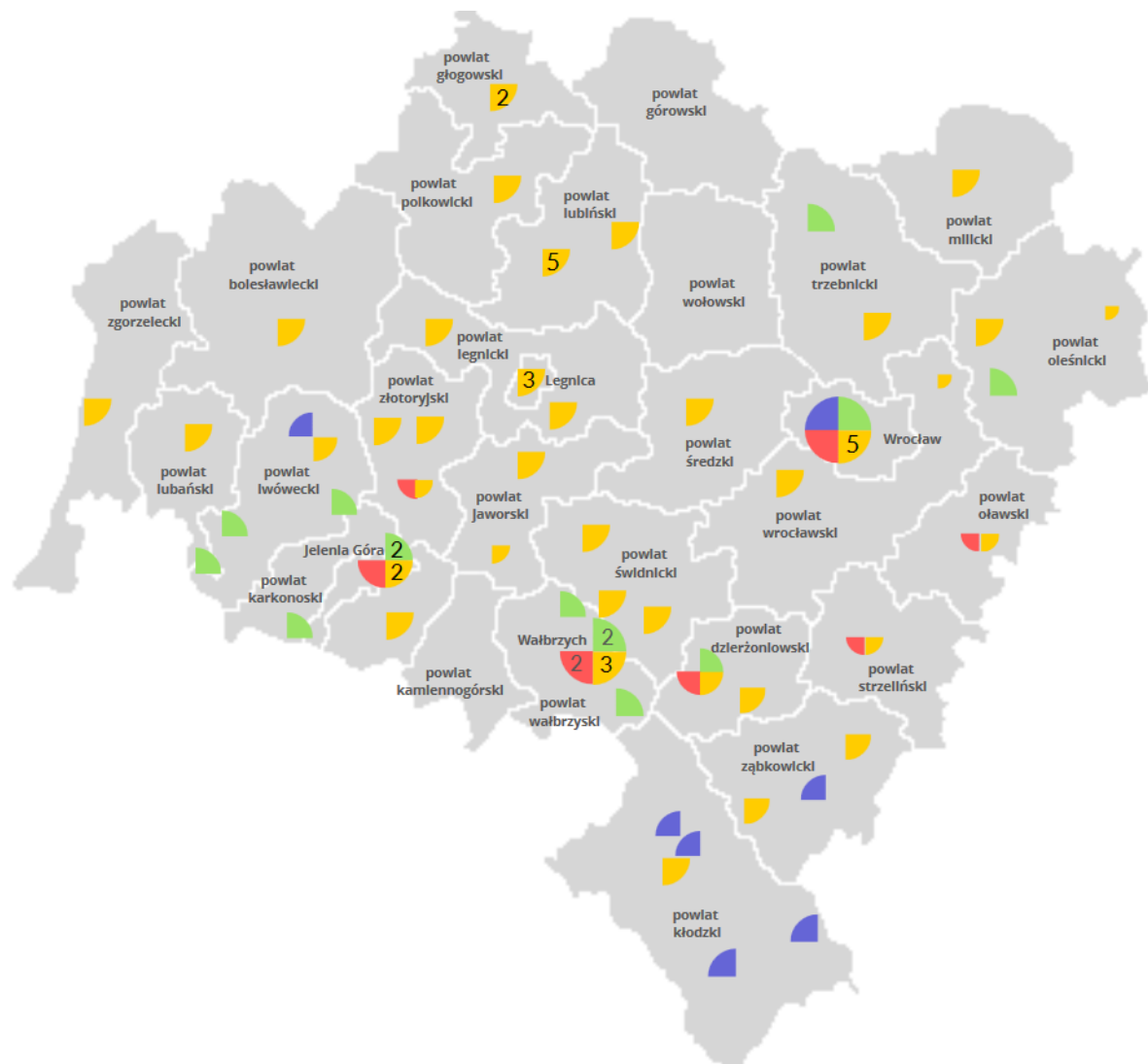
Dodatkowo, na koniec 2020 r. w województwie funkcjonowało 25⁹ spółdzielni pracy i 31 spółdzielni inwalidów i niewidomych¹⁰, których liczba z roku na roku sukcesywnie maleje.

⁸ Raport z realizacji „Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020 – aktualizacja” w roku 2019, tab.25 str. 77, DOPS

⁹ wg danych KRS w tym: w likwidacji, z uprawomocnionym wykreśleniem z KRS, wykreśleniem z rejestru Przedsiębiorców lub zawieszoną działalnością – 82 podmioty - źródło danych KRS

¹⁰ wg danych KRS w tym: w likwidacji, z uprawomocnionym wykreśleniem z KRS, wykreśleniem z rejestru Przedsiębiorców lub zawieszoną działalnością – 22 podmioty - źródło danych KRS

Mapa 2 Rozmieszczenie podmiotów reintegracyjnych w województwie dolnośląskim.

- centrum integracji społecznej
- klub integracji społecznej
- zakład aktywności zawodowej
- warsztat terapii zajęciowej

stan na 30.06.2021

Źródło: Opracowanie własne DOPS

Oddzielną i dominującą pod względem korzystania ze wsparcia OWES grupą są przedsiębiorstwa społeczne. Na ich rozwój przeznaczają się znaczną część środków dostępnych w regionie zarezerwowanych na rozwój ES. Funkcjonowanie przedsiębiorstw społecznych wymaga odrębnej analizy zarówno pod względem liczby miejsc pracy jakie zapewniają osobom zagrożonym

wykluczeniem społecznym oraz jak radzą sobie ekonomicznie na rynku. Jest to szczególnie ważne, ponieważ wsparcie finansowe jakie otrzymują ma charakter czasowy, ściśle związany z utworzeniem nowych miejsc pracy zarówno w początkowym okresie funkcjonowania, jak i na etapie rozwijania przedsiębiorstwa. Informacja na temat funkcjonowania sektora PS jest kluczowe dla oceny jakości dotychczasowych interwencji oraz dla zaplanowania adekwatnych do potrzeb działań wspierających PS w przyszłości.

Na dzień 30 kwietnia 2021 r. w regionie funkcjonowało 78 przedsiębiorstw społecznych, które działały w ramach czterech form prawnych: spółdzielnia socjalna, fundacja, stowarzyszenie i spółka z. o. o. non profit.

Potencjał reintegracyjny PES, w tym PS

Warsztaty Terapii Zajęciowej

- W województwie dolnośląskim na koniec 2020 r. funkcjonowało **48 warsztatów terapii zajęciowej**, co daje wskaźnik 1,7 w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców¹¹. Średni wskaźnik dla Polski wynosi 1,9. W czterech powiatach nie ma żadnego WTZ, a w piętnastu jest tylko po jednym warsztacie.
- 39 WTZ prowadzonych było przez NGO (25 przez stowarzyszenia, 9 przez fundacje, 5 przez społeczne podmioty wyznaniowe) i 9 przez JST
- Z usług WTZ w skorzystało 1749 uczestników, koszt prowadzenia warsztatów wyniósł 41 003,5 tys. zł, natomiast zatrudnionych było w nich 723¹² pracowników (w 2019 r. z wsparcia skorzystało 1734¹³ uczestników, zatrudnionych było 710 pracowników, roczny koszt prowadzenia warsztatów wyniósł 35 698,7 tys. zł¹⁴).

¹¹ *Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2020 roku (GUS).*, data publikacji 30.11.2021 r.

¹² *Ocena zasobów pomocy społecznej za 2020 rok*, tab.25, DOPS.

¹³ *Ocena zasobów pomocy społecznej za 2019 rok*.tab.25, DOPS

¹⁴ *Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2020 roku (GUS).*, data publikacji 30.11.2021 r.

- wśród 83 uczestników, którzy opuścili WTZ, 18 podjęło zatrudnienie (21,7%), w tym 8 w zakładach aktywności zawodowej i 2 w zakładzie pracy chronionej (w 2019 r. 150 uczestników opuściło WTZ, w tym 56 osób podjęło zatrudnienie - ponad 37% - z czego 33 w ZAZ, a 3 w ZPCh)
- w 2020 r. 2 WTZ otrzymały dofinansowanie do prowadzenia **zajęć klubowych**, łączny koszt to 121 770,00 zł. Zajęcia organizowane były w 2 powiatach (liczba realizatorów/powiatów – 2), z zajęć skorzystało 22 beneficjentów). (W 2019 roku 2 WTZ z województwa dolnośląskiego otrzymały dofinansowanie do prowadzenia zajęć klubowych (liczba realizatorów/powiatów – 3), łączny koszt to 118 080,00 zł, a z zajęć skorzystało 22 beneficjentów).

Zakłady Aktywności Zawodowej

- W 2020 r. funkcjonowało **8 zakładów aktywności zawodowej**, co daje w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców 0,3 podmiotu, co jest również średnią wartością w Polsce. W 6 powiatach było po jednym ZAZ; wyjątkiem był powiat miasta Wałbrzych, gdzie działały 2 ZAZ. W 23 powiatach nie było ani jednego ZAZ.
- 5 ZAZ prowadzone były przez NGO (4 stowarzyszenia, 1 społeczny podmiot wyznaniowy), 3 przez JST.
- w 2020 r. zatrudnione były 341 OzN, a koszt prowadzenia i utrzymania wyniósł 20 756 064 zł (w 2019 Zakłady zatrudniały ogółem 454 osób, w tym 354 osoby z niepełnosprawnością. Roczny koszt prowadzenia i utrzymania zakładów aktywności zawodowej wynosił 16 837 152 zł¹⁵).
- Wśród 34 pracowników, którzy w 2020 r. opuścili ZAZ w województwie dolnośląskim 3 podjęło zatrudnienie, w tym żadna osoba nie podjęła pracy w zakładzie pracy chronionej (2019 r. - 47 pracowników opuściło ZAZ, 4 podjęło zatrudnienie, w tym żadna osoba nie podjęła pracy w zakładzie pracy chronionej).

Należy uznać, że dla wielu osób z niepełnosprawnością ZAZ będzie docelowym miejscem zatrudnienia.

¹⁵ Sprawozdania z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności PFRON za 2019 i 2020 r.

Kluby Integracji Społecznej

- W 2020 r. funkcjonowało 14 **klubów integracji społecznej**, co daje w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców 0,4¹⁶ (na podstawie danych GUS wartość wynosi 0,1¹⁷ i daje najniższy wskaźnik w kraju).
- 9 KIS-ów działało przy ośrodkach pomocy społecznej, 5 prowadzonych było przez organizacje pozarządowe. Zdecydowana większość KIS-ów funkcjonowała w formule projektowej, co wpływa na zawieszanie działalności po zakończeniu projektu.
- W 2020 r. 158 osób rozpoczęło zajęcia, 136 ukończyło zajęcia z zaświadczeniem absolwenta (dane dotyczą tylko KIS, które złożyły sprawozdania do MRiPS¹⁸ (W 2019 r. 171 osób rozpoczęło zajęcia, 108 ukończyło zajęcia z zaświadczeniem absolwenta (dane dotyczą tylko KIS, które złożyły sprawozdania do MRiPS¹⁹).
- Po zakończeniu zajęć w KIS 29 osób podjęło zatrudnienie u pracodawcy, 23 osoby zostały skierowane do CIS, 15 osób zostało skierowanych do prac społecznie użytecznych (w 2019 r. 22 osoby podjęły zatrudnienie u pracodawcy, a 1 podjęła własną działalność gospodarczą).

W 2021 r. działalność rozpoczął Klub Integracji Społecznej w Trzebnicy prowadzony przez organizację pozarządową.

Centra Integracji Społecznej

- W województwie dolnośląskim w 2020 r. funkcjonowało **6 centrów integracji społecznej**, co daje w przeliczeniu na 100 tys. podmiotu, przy średniej dla Polski 0,5. CIS funkcjonowały jedynie w 3 powiatach, z czego aż 4 w powiecie kłodzkim, 1 w ząbkowickim i 1 w m. Wrocław. Aż w 27 powiatach nie było ani jednego centrum.
- 4 CIS prowadzonych było przez JST, pozostałe 2 przez NGO.

¹⁶ Na podstawie danych DOPS

¹⁷ Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2020 r., GUS data publikacji 17.12.2021 r.

¹⁸ SPRAWOZDANIE CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ ZA ROK 2020 do MRiPS

¹⁹ SPRAWOZDANIE CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ ZA ROK 2019 do MRiPS

- Liczba uczestników zajęć w CIS wyniosła 553 osoby (w 2019 r. - 704 osoby).
- 240 osób ukończyło zajęcia w ciągu roku (w 2019 – 352 osoby).
- Wśród 119 uczestników zajęć usamodzielnionych ekonomicznie, 90 znalazło zatrudnienie u pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego, 24 zostało skierowanych do odbycia stażu zawodowego, 5 nabyło prawo do świadczeń emerytalnych lub rentowych. (w 2019 r. wśród 187 uczestników usamodzielnionych ekonomicznie 116 znalazło zatrudnieni u pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego, 64 zostało skierowanych do odbycia stażu zawodowego, 7 nabyło prawo do świadczeń emerytalnych lub rentowych²⁰).

W 2021 roku powstały 2 kolejne Centra Integracji Społeczne prowadzone przez organizacje pozarządowe: w Lwówku Śląskim oraz w Wałbrzychu.

Przedsiębiorstwa społeczne

- W województwie dolnośląskim w 2021 r. (stan na 15 kwietnia 2021) funkcjonowało 78 **przedsiębiorstw społecznych**, co w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców daje blisko 2,7 tego typu podmioty.
- Zdecydowana większość PS funkcjonowała w formule fundacji (33), 18 działało jako spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, 17 jako spółdzielnie socjalne oraz 10 jako stowarzyszenia.
- W 8 powiatach nie było ani jednego PS, a w 6 działało tylko jedno.
- PS zatrudniały łącznie 628 pracowników²¹.
- Brak jest kompletnych informacji dotyczących działań reintegracyjnych realizowanych dla pracowników PS. Z informacji uzyskanych od pracowników OWES wynika, że ze względu na brak zagwarantowanych środków finansowych na ich realizację, wsparcie w tym zakresie często kończy się w momencie zakończenia wsparcia OWES. Warto zatem rozważyć czynności zmierzające do wzmocnienia liderów PS w zakresie prowadzenia lub organizacji działań reintegracyjnych, a także stworzenia możliwości dofinansowania działań reintegracyjnych dla PS.

²⁰ Dane DOPS na podstawie sprawozdań do MRiPS

²¹ Dane zebrane od OWES w ramach badania przeprowadzonego przez DOPS w okresie IV-VIII 2021 (analizie zostało poddanych 75 podmiotów)

Podsumowanie

- Uwzględniając łączną liczbę osób uczestniczących w zajęciach lub zatrudnionych w wyżej wymienionych podmiotach (z wyjątkiem KIS, gdzie brak pełnych danych), należy stwierdzić, że działaniami reintegracyjnymi organizowanymi w sposób systemowy objętych było na przestrzeni 2019 i 2020 r. ponad 3000 osób rocznie, z czego blisko 1800 przypada na WTZ. Warto jednak zwrócić uwagę, że zarówno w WTZ jak i w ZAZ rotacja uczestników i pracowników jest niewielka, co utrudnia dostęp nowych osób do usług reintegracyjnych.
- Jednocześnie należy zauważyć, że brak jest w regionie spójnego systemu oceny jakości działań reintegracyjnych realizowanych w wymienionych podmiotach, w tym w PS oraz pełnych danych obrazujących przepływy osób między podmiotami oraz podejmowanie zatrudnienia przez osoby opuszczające ww. podmioty w PES, w tym w PS.
- Podczas spotkań z sieciami podmiotów reintegracyjnych (WTZ, ZAZ i CIS) w ramach prac nad RPRES, problemy z organizacją transportu OzN był wskazywany jako jeden z ważniejszych czynników wpływający na ograniczenie dostępu do usług reintegracyjnych.
- Nierównomierne rozmieszczenie PES oraz występowanie „białych plam” w województwie niekorzystnie wpływa na przepływ uczestników, czyli na realizację tzw. ścieżki reintegracyjnej. Problem dotyczy zarówno grupy OzN jak i wszystkich absolwentów CIS i KIS. Odległość od miejsca zamieszkania do PES, który mógłby ich zatrudnić odgrywa bowiem kluczową rolę w objęciu skutecznym wsparciem osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Właściwym kierunkiem działania wydaje się zatem promocja takich rozwiązań, gdzie jeden podmiot tworzy i prowadzi kilka rodzajów PES, dostosowując elastyczne formy wsparcia do indywidualnych potrzeb uczestników.
- Oddzielnym problemem na linii współpracy podmiotów reintegracyjnych jest niewystarczające wykorzystanie KIS i CIS pod względem przygotowania kadr dla PES. Według danych za 2016 – 2020 żaden z uczestników zajęć w centrum integracji społecznej nie podjął działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej.

Kondycja ekonomiczna PES, w tym PS

Wiedza na temat kondycji ekonomicznej PES w województwie dolnośląskim jest ważna zarówno dla oceny jakości dotychczasowych interwencji, jak i dla zaplanowania na przyszłość skutecznych działań wspierających. Analiza potencjału ekonomicznego PES powinna być jednak prowadzona z uwzględnieniem różnorodności tej grupy, która obejmuje co najmniej trzy zasadnicze kategorie podmiotów: organizacje pozarządowe, podmioty reintegracyjne oraz przedsiębiorstwa społeczne. Takie rozróżnienie wydaje się kluczowe z kilku powodów:

1. Organizacje pozarządowe stanowią najliczniejszą grupę PES w regionie. Biorąc pod uwagę, że jednym z aspektów ekonomii społecznej jest rozumienie jej jako pogranicza działalności non-profit oraz działalności o charakterze „zekonomizowanym”, czego niezbędnym elementem jest realizowanie odpłatnych usług, organizacje pozarządowe nie będą głównym przedmiotem analizy. Dodatkowo podmioty te nie mają obowiązku prowadzenia działalności reintegracyjnej, a ich działalność często służy jedynie realizacji celów statutowych.
2. Podmioty reintegracyjne to grupa PES, których podstawowym celem jest realizacja działań reintegracyjnych w stosunku do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, są to: warsztaty terapii zajęciowej (WTZ), zakłady aktywności zawodowej (ZAZ), centra integracji społecznej (CIS), kluby integracji społecznej (KIS). Podmioty te funkcjonują w oparciu o odmienną formułę prawną oraz różnorodne źródła finansowania. W najkorzystniejszej sytuacji znajdują się WTZ i ZAZ, ponieważ mają zagwarantowane dofinansowanie z PFRON. W znacznie trudniejszej sytuacji są KIS i CIS, które nie mają zapewnionego finansowania systemowego.
3. Przedsiębiorstwa społeczne, to podmioty które w ramach swojej działalności mają funkcje tworzenia miejsc pracy w celu aktywizacji oraz reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym jednocześnie ponosząc w pełni ryzyko gospodarcze. PS działają w oparciu o różne formy prawne, a swoją działalność finansują głównie z przychodów uzyskanych w ramach działalności gospodarczej. PS mogą korzystać z bezzwrotnych dotacji na utworzenie miejsca pracy i wsparcie pomostowe, które jednak jest ściśle połączone z utworzeniem i utrzymaniem nowych miejsc pracy. Analizując kondycję finansową PS w regionie, należy je traktować jako podmioty samofinansujące.

Dokonując analizy kondycji PES w regionie skupiono się na powyższym podziale. Potraktowanie tak złożonej grupy podmiotów jako jednorodnej, uniemożliwiłoby wyciągnięcie rzetelnych wniosków oraz wskazanie dalszych kierunków interwencji.

Organizacje pozarządowe

Jednym z głównych barier w działalności sektora pozostają trudności w pozyskiwaniu środków finansowych oraz niestabilna sytuacja finansowa i brak trwałego finansowania działalności. Większość badanych organizacji, zarówno w 2020 r. i 2018 roku, działała wyłącznie w oparciu o pracę społeczną. Brak korzystania z płatnego personelu w roku 2020 deklarowało 59,7%²² organizacji (w roku 2018 było ich 54,4%) w porównaniu do danych ogólnopolskich jest to wynik o 1,9 p. proc. niższy. W pozostałych organizacjach, czyli takich, które korzystały z pracy płatnej, umowy cywilno-prawne (umowy zlecenia, umowy o dzieło) stanowiły zdecydowaną większość w stosunku do zatrudnienia etatowego. Na Dolnym Śląsku jedynie 14,5% organizacji zatrudnia na umowę o pracę.

Podmioty reintegracyjne

- Kondycja ekonomiczna podmiotów reintegracyjnych stanowiących oddzielną grupę wśród PES jest w dużej mierze uzależniona od typu podmiotu i zagwarantowanymi prawnie źródłami finansowania.
- Najbardziej stabilną sytuację finansową charakteryzują się WTZ i ZAZ korzystające bezpośrednio ze wsparcia PFRON. Nie zmienia to faktu, że przedstawiciele tych podmiotów wskazywali na poniższe trudności:

Zakłady Aktywności Zawodowej:

- Zbyt rzadka aktualizacja algorytmu przekazywania środków PFRON samorządom wojewódzkim i powiatowym, nienadążająca za wzrostem minimalnego wynagrodzenia.
- Niewielka liczba orzeczeń na znaczny stopień niepełnosprawności, co powoduje „braki” OzN z takim orzeczeniem.

²² Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2020 r. - wyniki wstępne, data publikacji 21.12.2021 r., GUS

- Niewystarczająca wiedza orzeczników nt. podmiotów reintegracyjnych (brak wskazania do ZAZ, WTZ).
- Niewystarczająca wiedza nt. specyfiki ZAZ – powoduje to, że jeżeli OzN pracuje w ZAZ to na komisji dostaje niższy stopień niepełnosprawności po czym na drugi dzień nie może już pracować w ZAZ – jest to spowodowane być może niefortunną nazwą „ZAKŁAD” ponieważ wprowadza w błąd orzeczników (przekłamanie) zakład = zakład pracy, czyli OzN może pracować, czyli jest „bardziej sprawna”.
- Problem z identyfikacją OzN posiadających rentę trafiających do PUP, jako osób, które należałoby objąć wsparciem w zakresie aktywnego poszukiwania pracy
- Brak widoczności ZAZ w lokalnym środowisku – ZAZ-y nie są widocznie, mało kto o nich wie, co wpływa na trudności z dotarciem z informacją o ZAZ/WTZ do biernych zawodowo OzN.

Potrzeby ZAZ-ów, wskazane podczas spotkania sieci ZAZ zrealizowanego na etapie prac nad RPRES:

- ZAZ powinny być dostępne dla wszystkich OzN ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności.
- Do wymaganego poziomu zatrudnienia OzN na poziomie minimum 70% powinny być liczone łącznie osoby ze znacznym i umiarkowanym stopniem niepełnosprawności.
- Dotarcie z informacją o potencjale OzN pracujących w ZAZ (wysokie umiejętności: manualne, wykonywania prac prostych/powtarzalnych (brak znużenia tego typu pracą) - współpraca z dużymi firmami, które mogłyby zlecać np. konfekcjonowanie produktów.
- Dotarcie z informacją do potencjalnych kontrahentów ZAZ o korzyściach płynących ze współpracy biznesowej (kupowanie produktów lub usług od ZAZ daje możliwość obniżenia do 50% opłat na PFRON).

Zdiagnozowane w Warsztatach Terapii Zajęciowej trudności w funkcjonowaniu to m.in.:

- Brak spójności przepisów dotyczących prowadzenia sprzedaży produktów wytwarzanych w ramach warsztatu – bardzo dużo zależy od indywidualnej interpretacji;
- Różne uwarunkowania prawne w zależności od podmiotu prowadzącego WTZ (JST, NGO);
- Brak elastyczności w przechodzeniu uczestników pomiędzy WTZ a ZAZ – bardzo utrudnia to współpracę pomiędzy tymi dwoma podmiotami,

- Współpraca z PCPR – np. związana z wymaganymi dokumentami, wprowadzanie różnych zasad realizacji dokumentowania wsparcia w WTZ (w zależności od interpretacji danego PCPR);
- Nieuwzględnianie uczestników i pracowników WTZ jako grup wymagających szczególnego wsparcia w zakresie szczepień;
- Kierowanie do WTZ osób, które nie są gotowe do aktywizacji społeczno–zawodowej/ rehabilitacji w WTZ. Wynika to z nieznaności specyfiki funkcjonowania placówek;
- Działania systemowe nie działają – propozycja, że warunkiem podjęcia zatrudnienia w ZAZ powinna być w najpierw konieczność przejścia przez WTZ;
- Współpraca na linii OWES - WTZ nie jest priorytetem – oba podmioty mają inne cele. Wsparcie OWES byłoby szczególnie przydatne w przypadkach, gdyby przy WTZ powstawały Przedsiębiorstwa Społeczne, w których uczestnicy wychodzący z WTZ mogliby znaleźć zatrudnienie. Jest to jednak bardzo duże wyzwanie;
- Trudności w zakresie zwiększenia etatów np. w trakcie pandemii zwiększyło się zapotrzebowanie na wsparcie psychologiczne – zgoda na zwiększenie etatu była bardzo długotrwała;
- Problemy kadrowe w WTZ – częściowo wynika to z niskiego wynagrodzenia, ale częściowo z niepostrzegania WTZ jak ciekawego miejsca pracy - dlatego wskazano na potrzebę upowszechniania i promocji;

Potrzeby WTZ, wskazane podczas spotkania sieci WTZ zrealizowanego na etapie prac nad RPRES:

- Istnieje potrzeba prowadzenia kampanii upowszechniającej dot. funkcjonowania WTZ. Powszechny jest brak wiedzy na temat tego typu placówek – hermetyczność środowiska. Wskazano, że WTZ postrzegane są na równi z noclegowniami, jeżeli chodzi o poziom akceptacji tworzenia tego typu placówek na osiedlach mieszkaniowych. Świadczy to o dużej potrzebie dotarcia z informacją do społeczeństwa.
- Promocja – WTZ chcą być widoczne w środowisku lokalnym, tworzyć część lokalnej społeczności.
- Promocja jest też ważna z punktu widzenia rekrutacji uczestników. WTZ również dotyczy niż demograficzny.
- Wsparcie inwestycyjne, w szczególności na wyposażenie w maszyny i urządzenia, które pozwolą uczestnikom nabyć umiejętności, na które będzie zapotrzebowanie na rynku pracy.

- System wsparcia finansowego powinien być proporcjonalny do poziomu niepełnosprawności konkretnej osoby i jej potrzeb.

Podmioty reintegracyjne borykają się z wieloma problemami w swoim codziennym funkcjonowaniu. Wśród tych wskazanych przez przedstawicieli WTZ i ZAZ, szczególnie zaskakującym wydają się być problemy we współpracy z instytucjami, które ze względu na swoją rolę w systemie powinny bardzo dobrze znać ich specyfikę i potrzeby (PCPR, PUP, orzecznicy). Dużym wyzwaniem jest również utrzymująca się hermetyczność środowiska i trudności z dotarciem ze swoją ofertą do świadomości ogółu społeczeństwa. Podmioty reintegracyjne chcą być widoczne i pozytywnie odbierane w środowisku lokalnym.

Wśród podmiotów reintegracyjnych w trudniejszej sytuacji znajdują się podmioty zatrudnienia socjalnego, ponieważ nie mają one zagwarantowanego ustawowo finansowania. Szczególną uwagę należałoby poświęcić KIS, które mają charakter ściśle projektowy, a ich funkcjonowanie często kończy się wraz z zakończeniem realizacji projektu. Brak ciągłości finansowania powoduje przerwanie działań reintegracyjnych oraz uniemożliwia utrzymanie wykwalifikowanej kadry. W korzystniejszej sytuacji znajdują się CIS, których działalność może być finansowana ze środków UE, środków własnych JST, środków własnych instytucji tworzącej i dochodów uzyskiwanych w ramach prowadzonej działalności. W planowaniu interwencji należy rozważyć mechanizmy, które wpłyną na stabilność finansowania podmiotów reintegracyjnych.

Sytuacja epidemiczna COVID-19 spowodowała, że wiele podmiotów reintegracyjnych, w tym PS, które dotąd dobrze radziły sobie ekonomicznie, znalazły się w bardzo trudnej sytuacji. Było to szczególnie widoczne w tych branżach (np. gastronomia, turystyka), które z powodu lock-down, całkowicie utraciły możliwość prowadzenia działalności gospodarczej, a co za tym idzie generowanie przychodów. Doświadczenie pokazało jak ważna jest np. dywersyfikacja źródeł dochodu poprzez świadczenie różnych usług w ramach jednego podmiotu np. cateringu i poligrafii. Należy rozważyć wprowadzenie mechanizmów finansowych, które w przypadku sytuacji kryzysowych umożliwiłyby PES zmianę profilu działalności biznesowej.

Przedsiębiorstwa społeczne (PS)

Informacje dotyczące kondycji ekonomicznej PS w regionie przedstawione poniżej zostały opracowane na podstawie danych uzyskanych od OWES i jeśli nie zaznaczono inaczej, dotyczą tych podmiotów, które posiadają potwierdzony status PS i korzystały lub korzystają ze wsparcia OWES.

Ogólną sytuację PS pod względem wielkości przychodów należy określić jako zróżnicowaną. Poniżej przedstawione zostały średnie oraz mediany wysokości przychodów PS z trzech ostatnich lat w odniesieniu do całego województwa oraz z podziałem na subregiony.

Tabela 3 Średnie i mediany przychodów PS w trzech ostatnich latach – województwo i subregiony

województwo dolnośląskie		
Przychody PS	Średnia	Mediana
Przychody PS w 2018 r. (N = 42)	344 850 zł	214 133 zł
Przychody PS w 2019 r. (N = 47)	479 886 zł	322 486 zł
Przychody PS w 2020 r. (N = 66)	384 244 zł	175 710 zł
Subregion jeleniogórski		
Przychody PS	Średnia	Mediana
Przychody PS w 2018 r. (N = 9)	119 998 zł	119 659 zł
Przychody PS w 2019 r. (N = 9)	276 148 zł	91 061 zł
Przychody PS w 2020 r. (N = 10)	210 960 zł	122 463 zł
Subregion legnicko-głogowski		
Przychody PS	Średnia	Mediana
Przychody PS w 2018 r. (N = 11)	322 487 zł	168 145 zł
Przychody PS w 2019 r. (N = 11)	450 612 zł	349 118 zł
Przychody PS w 2020 r. (N = 17)	353 395 zł	64 712 zł
Subregion wałbrzyski		
Przychody PS	Średnia	Mediana
Przychody PS w 2018 r. (N = 8)	586 756 zł	492 911 zł
Przychody PS w 2019 r. (N = 11)	672 438 zł	519 660 zł
Przychody PS w 2020 r. (N = 16)	445 403 zł	249 495 zł
Subregion wrocławski		
Przychody PS	Średnia	Mediana
Przychody PS w 2018 r. (N = 42)	368 736 zł	289 517 zł
Przychody PS w 2019 r. (N = 47)	482 236 zł	325 140 zł
Przychody PS w 2020 r. (N = 66)	439 842 zł	182 597 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OWES.

Sama analiza na poziomie średnich i median, bez uwzględnienia wielkości zatrudnienia w PS, w ograniczonym stopniu mówi o kondycji ekonomicznej podmiotów. Biorąc jednak pod uwagę fakt, że średnia liczba pracowników w PS w województwie dolnośląskim wynosi ok. 8 osób, należy stwierdzić, że sytuacja finansowa wielu PS jest trudna lub bardzo trudna. Analiza median przychodów PS z trzech ostatnich lat w odniesieniu do całego województwa pokazuje, że w roku 2018 połowa firm społecznych osiągnęła nieco ponad 214 tys. zł przychodów. W 2020 r. statystyka ta osiągnęła jedynie wartość ok. 175 tys. zł²³ Wyjątkiem jest rok 2019, w którym połowa PS osiągnęła wartość przychodów powyżej 322 tys. zł. Niewątpliwie duże znaczenie na tak wysoką wartość w porównaniu do lat sąsiadujących miał mechanizm zakupowy związany z przeciwdziałaniem skutkom Covid-19, na który w województwie dolnośląskim przeznaczono wówczas **2 635 339,07 zł z czego wydatkowanych zostało 2 285 250,62 zł.**

Pozytywną prawidłowością był wzrost mediany w roku 2019 w stosunku do 2018 roku, który objął prawie wszystkie subregiony. Wyjątkiem jest tutaj subregion jeleniogórski, który najniższą wartość mediany osiągnął w roku 2019. Zależność ta natomiast została zachowana dla średniej wartości przychodów, która we wszystkich subregionach była najwyższa w roku 2019. Wskazuje to na sytuację, kiedy niewielka liczba PES osiąga znaczne przychody i zawyża średnią. Tak duże wahania obu statystyk w latach 2018 – 2020 można zinterpretować jako słabą kondycję ekonomiczną PES podatną na czynniki zewnętrzne. Znaczne zróżnicowanie średniej i mediany w analizowanych latach wskazuje, że istnieją duże różnice w wartościach skrajnych przychodów, czyli najniższych i najwyższych osiągniętych przez PS.

Tabela 4. PS osiągające przychody poniżej 200 tys. zł rocznie

Wielkość przychodów

PS, które w 2018 r. nie przekroczyły 200 tys. zł przychodów (N = 42)

PS, które w 2019 r. nie przekroczyły 200 tys. zł przychodów (N = 47)

PS, które w 2020 r. nie przekroczyły 200 tys. zł przychodów (N = 66)

Liczba PS	% PS
21	50%
16	34%
21	32%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z OWES.

²³Jeśli przyjąć, że przeciętne PS w województwie dolnośląskim zatrudnia 8 osób w wymiarze etatu na poziomie 0,6, to biorąc pod uwagę wysokość wynagrodzenia minimalnego w 2020 r., łączny roczny koszt samych wynagrodzeń wynosi ponad 200 tys. zł. Należałoby się zatem zastanowić, z jakich źródeł finansowane są inne koszty prowadzonej działalności.

W wyniku analizy bezwzględnych wielkości przychodów widać wyraźnie, że ponad połowa PS osiąga przychody większe niż 200 tys. zł rocznie. Mimo, że jest to większość PES, to nadal ponad 30% nie przekracza tego pułapu. W grupie 16 PS, które w 2019 r.²⁴ osiągnęły przychody poniżej 200 tys. zł, 14 funkcjonowało na rynku ponad dwa lata, nie są to zatem podmioty nowo utworzone²⁵.

Najbardziej jednak niepokoi, że jest kilka PS osiągających przychody na poziomie kilkudziesięciu tysięcy złotych rocznie przy deklarowanym zatrudnieniu od 3 do 6 pracowników – wydaje się, że znajdują się one w bardzo trudnej sytuacji finansowej.

Tabela 5. PS osiągające przychody powyżej 1 mln zł rocznie

Wielkość przychodów

PS, które w 2018 r. przekroczyły 1 mln zł przychodów (N = 42)

PS, które w 2019 r. przekroczyły 1 mln zł przychodów (N = 47)

PS, które w 2020 r. przekroczyły 1 mln zł przychodów (N = 66)

Liczba PS	% PS
4	10%
7	15%
7	11%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z OWES.

Współpraca JST - PES

Samorząd lokalny pełni bardzo ważną rolę w rozwoju ekonomii społecznej, ponieważ ma wiele możliwości współpracy z PES oraz potencjał stymulowania rozwoju PES w społeczności lokalnej. Dzięki posiadanym narzędziom zarówno finansowym (m.in.: zlecenie PES realizacji zadań publicznych w ramach powierzenia i wspierania wykonania zadań publicznych wraz z udzieleniem dotacji na finansowanie ich realizacji, wykorzystanie aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, w szczególności klauzul społecznych, tworzenie i współfinansowanie podmiotów reintegracyjnych oraz PS) jak i poza finansowych (m.in.: programy współpracy z NGO tworzone w sposób partycypacyjny, wspólne ciała doradcze, czy wsparcie lokalowe i organizacyjne). Szczególną ważną kwestią w zakresie współpracy JST – PES jest rozwój usług społecznych w szczególności świadczonych w środowisku lokalnym (poza instytucjami), których dostawcami mogą być podmioty ekonomii społecznej. Należy podkreślić, że gotowość JST do stosowania ww. narzędzi nie wystarczy,

²⁴ Wskazano rok 2019, gdyż jest to ostatni rok przed wybuchem epidemii COVID-19, mającej poważne konsekwencje dla sytuacji większości przedsiębiorstw działających na rynku.

²⁵ Granica 200 tys. zł przychodów została zaproponowana umownie, jednak biorąc pod uwagę przeciętne PS w województwie dolnośląskim, może stanowić pewien punkt odniesienia do oceny kondycji sektora.

ponieważ musi być spełniony drugi warunek: na terenie danego JST muszą funkcjonować PES gotowe do realizacji zadań publicznych i dostarczania usług lub produktów, PES przygotowane do udziału w postępowaniach na udzielenie zamówień publicznych i posiadające potencjał do ich realizacji, podmioty reintegracyjne realizujące strategię JST w zakresie włączenia społecznego osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, PES angażujące się w procesy konsultacyjne, a także w opracowanie dokumentów strategicznych, w tym programów współpracy, wreszcie PES rozumiejące, czym są usługi społeczne i gotowe do ich dostarczania dla społeczności lokalnych.

Jednym z aspektów oceny współpracy JST i PES jest poziom zaangażowania samorządów w tworzenie podmiotów reintegracyjnych oraz ich finansowanie, które z zasady ma charakter ciągły, stając się niejako stałym zobowiązaniem – w odróżnieniu od finansowania PS, nawet tych współtworzonych przez JST.

Tabela 6. Liczba podmiotów reintegracyjnych prowadzonych przez JST w 2020 r.

Rodzaj podmiotu	Liczba podmiotów prowadzonych przez JST	Procent
WTZ	9	19%
ZAZ	3	38%
KIS	9	64%
CIS	4	67%
RAZEM	25	33,8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych DOPS.

W 2021 r. JST bezpośrednio lub w ramach zadań OPS prowadziły łącznie 25 (33,8%) podmiotów reintegracyjne na 74 funkcjonujące w regionie. JST w największym stopniu angażowały się w prowadzenie CIS oraz KIS, w nieco mniejszym ZAZ i jedynie w 19% w WTZ. W 4 powiatach²⁶ funkcjonuje obecnie więcej niż dwa typy podmiotów reintegracyjnych, natomiast w 12 występuje tylko jeden typ podmiotu reintegracyjnego, w 11 przypadkach jest to WTZ, a w 1 KIS.

Wśród powiatów województwa dolnośląskiego występuje dość duże zróżnicowanie w zakresie dostępu do usług reintegracji społecznej i zawodowej mieszkańców. Właściwym kierunkiem

²⁶ Zarówno grodzkich, jak i ziemskich.

interwencji powinno być podejmowanie działań rzeczniczych i edukacyjnych w tych samorządach, które nie dostrzegają potrzeby realizacji działań reintegracyjnych, brakuje im wiedzy i narzędzi w tym obszarze, lub po prostu nie wierzą w ich skuteczność. Ważnym kierunkiem jest także promocja tych samorządów, które w kompleksowy sposób zapewniają realizację ścieżki reintegracyjnej na rzecz swoich mieszkańców, aby inni mogli korzystać z ich doświadczenia i dobrych praktyk. Jednak bez systemowych rozwiązań związanych w szczególności z zapewnieniem finansowania tych instytucji będzie niezwykle trudno zapewnić równomierny dostęp do podmiotów reintegracyjnych na terenie całego województwa. Pewnym ułatwieniem w tym zakresie mogą być programy rządowe dot. finansowania tworzenia ZAZ i WTZ ze środków PFRON, których realizacja jest zapowiadana na 2022 r., jednak brak propozycji analogicznych rozwiązań dla utrzymania istniejących oraz tworzenia nowych podmiotów zatrudnienia socjalnego.

Ważna, z punktu widzenia efektywności aktywizacji zawodowej uczestników wszystkich typów podmiotów reintegracyjnych, jest niewystarczająca współpraca (lub bardzo często brak) z Powiatowymi Urzędami Pracy. Konieczne jest wzmocnienie współpracy zarówno w zakresie rekrutacji i kierowania osób zarejestrowanych w PUP do podmiotów reintegracyjnych, jak również w zakresie aktywizacji zawodowej ich podopiecznych.

Innym wskaźnikiem obrazującym poziom współpracy między JST i PES może być zlecenie przez JST zadań publicznych PES, w tym NGO, zgodnie z przepisami ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Należałoby brać tutaj pod uwagę zarówno liczbę lub odsetek JST wykorzystujących ten sposób realizacji zadań, jak i wartość zawartych umów na realizację zadań.

W 2019 r. 87,2% jednostek samorządu terytorialnego w województwie posiadało obowiązującą strategię rozwoju, z czego w około połowie uwzględniono zagadnienia związane z rozwojem ekonomii społecznej, natomiast tylko w 19,4% uwzględniono zagadnienia związane ze stosowaniem społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych.

Tabela 7. JST, które przekazały środki na realizację zadań publicznych w trybach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w roku 2019

	liczba JST	liczba złożonych ofert	liczba zawartych umów	średnia kwota przekazanych środków (w zł)
		ogółem (w tym przez spółdzielnie socjalne)	ogółem (w tym ze spółdzielniami socjalnymi)	ogółem (w tym spółdzielniom socjalnym)
Ogółem	185 (94,9%)	6 538 (12)	4 987 (12)	1 240 083,8 (9 682,8)
Starostwa powiatowe	23 (88,5%)	1 035 (1)	717 (1)	942 128,9 (3 000,0)
Urzędy gmin i miast	161 (95,8%)	5 063 (11)	4 083 (11)	1 280 808,1 (11 910,3)

Źródło: Opracowane własne na podstawie danych GUS²⁷

W 2019 r. zdecydowana większość JST, zarówno starostwa powiatowe jak i urzędy miast i gmin korzystały z narzędzi jakie daje ustawa o DPPioW. Mimo, że odsetek JST korzystających z ustawy wydaje się zadowalający, należy zwrócić uwagę na liczbę i wartość wszystkich zawartych umów, które średnio wynosiły niecałe 250 zł.

Znacznie mniej korzystnie wygląda sytuacja w zakresie wykorzystywania przez JST aspektów społecznych, w szczególności klauzul społecznych w zamówieniach publicznych jako narzędzia ułatwiającego dostęp do zamówień podmiotom realizującym ważne cele społeczne. Warto podkreślić, że jedynie w 11 JST w województwie obowiązywał akt prawa miejscowego dotyczący stosowania klauzul społecznych.

²⁷ Dane z badania zrealizowanego w ramach projektu „Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej” współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Tablica 7, GUS, data publikacji 12.01.2021 r.

Tabela 8. Stosowanie klauzul społecznych w zamówień publicznych udzielonych w 2019 roku zgodnie z przepisami ustawy Prawo Zamówień Publicznych, których łączna szacunkowa wartość przekracza kwotę 30 tys. euro

	liczba JST	liczba zamówień	kwota zamówień netto
		3019	2 668 331 290
Liczba JST, w których stosowano klauzulę zastrzeżoną na podstawie art. 22 ust. 2 PZP	4	17	12 485 741 (0,48%)
Liczba JST, w których stosowano klauzulę zatrudnienia na podstawie art. 29 ust. 4 PZP	9	47	72 875 545 (2,73%)

Źródło: Opracowane własne na podstawie danych GUS²⁸

W 2019 r. tylko 4 JST zastosowały przynajmniej raz w zamówieniach publicznych klauzule społeczne. Dlaczego tak mało samorządów korzysta z dostępnych narzędzi w zakresie współpracy z PES? Dlaczego mimo podejmowania wielu działań edukacyjnych i upowszechniających nie obserwuje się wzrostu współpracy w tym zakresie? Przyczyn należy szukać zarówno po stronie JST, np. brak merytorycznego przygotowania w zakresie społecznie odpowiedzialnych zamówień, ale także te leżące po stronie samych PES, jak np. niewystarczający potencjał do realizacji większych i bardziej skomplikowanych zamówień. Poniższa tabela prezentuje dane zebrane przez GUS dotyczące problemów we współpracy z NGO, na które wskazywali przedstawiciele sektora publicznego.

²⁸ Dane z badania zrealizowanego w ramach projektu „Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej” współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Tablica 7, GUS, data publikacji 12.01.2021 r.

Tabela 9. Trudności JST w zaangażowaniu PES w realizację zadań publicznych

JST, które wskazały przynajmniej jedną trudność związaną z zaangażowaniem organizacji pozarządowych w realizację zadań publicznych	57
w tym JST, które wskazały trudność związaną z zaangażowaniem organizacji pozarządowych w realizację zadań publicznych:	
➤ brak wiedzy o organizacjach pozarządowych działających w obszarach zadań publicznych realizowanych przez JST	13
➤ brak wiedzy o trybach/procedurach współpracy z organizacjami pozarządowymi	11
➤ realizacja zadań publicznych wyłącznie przez podległe podmioty publiczne	13
➤ niekonkurencyjność organizacji pozarządowych - zlecano realizację zadań publicznych innym podmiotom (w tym na podstawie ustawy PZP)	3
➤ niedostateczna wiarygodność organizacji pozarządowych jako wykonawców zadań publicznych	12
➤ brak zainteresowania ze strony organizacji pozarządowych - nie brały udziału w ogłaszanych konkursach/postępowaniach	36

Źródło: Opracowane własne na podstawie danych GUS²⁹

Omawiając poziom współpracy między JST a PES, nie można pominąć aspektu mapy dolnośląskich PS, bo skoro PES wydają się być naturalnym partnerem samorządu w rozwiązywaniu problemów społecznych, a często ta współpraca nie występuje na oczekiwanym poziomie to warto przyjrzeć się temu wątkowi.

²⁹ Dane z badania zrealizowanego w ramach projektu „Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej” współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Tablica 7, GUS, data publikacji 12.01.2021 r.

Tabela 10. Przedsiębiorstwa społeczne w województwie dolnośląskim

Powiaty	Fundacje	Spółdzielnie socjalne	Spółki non profit	Stowarzyszenia	Razem
Jelenia Góra	3	1	2	1	7
Legnica	3	1	7	0	11
Wałbrzych	4	2	2	0	8
Wrocław	8	4	2	4	18
bolesławiecki	0	0	0	0	0
dzierżoniowski	0	2	0	0	2
gólgowski	1	0	1	0	2
górowski	0	0	0	0	0
jaworski	0	0	1	0	1
kamiennogórski	0	0	2	0	2
karkonoski	2	0	0	0	2
kłodzki	1	0	0	0	1
legnicki	3	1	0	0	4
lubański	2	0	0	0	2
lubiński	1	0	0	0	1
lwówecki	2	0	0	0	2
milicki	0	0	0	0	0
oleśnicki	0	1	0	0	1
oławski	1	0	0	0	1
polkowicki	0	0	0	2	2
średzki	0	2	0	0	2
strzeliński	0	0	0	0	0
świdnicki	1	1	1	1	4
trzebnicki	0	2	0	0	2
wałbrzyski	0	0	0	2	2
wołowski	0	0	0	0	0
wrocławski	1	0	0	0	1
ząbkowicki	0	0	0	0	0

Powiaty	Fundacje	Spółdzielnie socjalne	Spółki non profit	Stowarzyszenia	Razem
zgorzelecki	0	0	0	0	0
złotoryjski	0	0	0	0	0
RAZEM	33	17	18	10	78

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OWES.

Analizując powyższą tabelę łatwo zauważyć, że na mapie województwa dolnośląskiego znajduje się sporo powiatów, na terenie których nie funkcjonują przedsiębiorstwa społeczne. Trudno zatem oczekiwać od samorządu współpracy z PS w zakresie zamówień publicznych, jeżeli w ogóle nie występują one na ich terenie. Inną kwestią, która wymaga dodatkowego komentarza, jest wspólna analiza powyższej tabeli wraz Tab.2. (Rozkład podmiotów reintegracyjnych w województwie dolnośląskim). Powiaty **górowski** i **wołowski** to powiaty, na terenie których nie funkcjonuje żadne przedsiębiorstwo społeczne ani podmiot reintegracyjny. Ich mieszkańcy nie mają zatem dostępu do usług reintegracyjnych. Planując działania w kolejnych latach należałoby bliżej przyjrzeć się wymienionym powiatom i przedsięwziąć działania zmierzające do poprawy tej sytuacji.

Udział ekonomii społecznej w politykach publicznych

Ekonomia społeczna jako *sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która przez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych*³⁰ powinna być postrzegana jako narzędzie realizacji polityk publicznych rozumianych jako dziedzina zrationalizowanych i systemowych działań państwa i społeczeństwa wokół problemów publicznych³¹. Mimo, że w ostatnich latach ekonomia społeczna jest obszarem, w który bardzo dużo się inwestuje, m.in. w ramach wsparcia OWES w formie dotacji na utworzenie i utrzymanie miejsc pracy, pożyczki preferencyjne z BGK jak i inne formy wsparcia jakie oferowane są PS, to nadal jej

³⁰ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (Monitor Polski z 2019 r. poz. 214)

³¹ Polityka publiczna może być też rozumiana *jako cykl decyzji oraz działań podejmowanych przez administrację publiczną w celu osiągnięcia zamierzonych korzyści w przyszłości* (https://www.civitas.edu.pl/wp-content/uploads/2015/03/Zoon_Politikon_07_2016_323_341.pdf).

potencjał wydaje być niedoceniany lub wręcz dla wielu nieznanym. Dzieje się tak pomimo realizacji wielu działań podejmowanych na poziomie regionalnym i krajowym, zwiększającej się liczbie przedsiębiorstw społecznych oraz liczby miejsc pracy jakie zapewniają osobom w najtrudniejszej sytuacji. Problemy zgłaszane przez uczestników prac nad RPRES w poniższych obszarach pomogą odpowiedzieć dlaczego wykorzystanie narzędzi ES do wprowadzania pozytywnych zmian społecznych jest niewystarczające.

Koordinacja finansowania, współpraca z IZ

Działania ukierunkowane na wsparcie i rozwój ES w regionie wymagają wzmocnienia współpracy międzyinstytucjonalnej podmiotów koordynujących, programujących i wdrażających programy dedykowane sektorowi ES, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb PES. Niewystarczająca współpraca skutkuje m.in.:

- trudnościami w przygotowaniu rzetelnej diagnozy, w tym diagnozy potrzeb będącej podstawą do programowania działań na różnych szczeblach;
- trudnościami w agregacji danych o miejscach realizowania usług społecznych na rzecz OzN (rozproszone źródła finansowania usług społecznych);
- zbyt rozbudowaną i sformalizowaną ścieżką wsparcia PES przez OWES, niedostosowaną do możliwości PES, zawierającą dużo warunków formalnych, które PES/PS muszą spełnić, aby otrzymać i rozliczyć dofinansowanie z OWES powoduje, że oferta z PUP może stać się bardziej korzystna;
- brak elastyczności wsparcia dopasowanego do specyfiki danego podregionu Dolnego Śląska (różna prędkość rozwojowa subregionów pod względem rozwoju ES)

Współpraca JST (OPS, PUP, PCPR)/ PES /OWES

Współpraca finansowa pomiędzy JST a regionalnymi PES przy udziale instytucji otoczenia ekonomii społecznej wymaga wzmocnienia, zwłaszcza w obszarach długofalowego zlecania zadań publicznych i realizacji społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych. Na taką sytuację wpływa m.in.:

- dla większości OWES współpraca z JST nie jest priorytetem, ponieważ jest długotrwała, wrażliwa politycznie i nie zawsze przynosi pożądany efekt – łatwiej jest tworzyć PES-y nastawione na usługi komercyjne;
- niewystarczający zasób osób w JST, które zajmowałyby się ES;
- brak mechanizmów obligujących JST zlecanie PES zamówień, z drugiej strony brak potencjału PES (brak wystarczającej liczby PES mających potencjał do świadczenia usług dla JST);

- współpraca PES z OPS na bardzo „różnych prędkościach” (brak wiedzy i zasobów);
- przedmiotowe, a nie podmiotowe traktowanie PES przez JST;
- JST niechętnie stosuje klauzule społeczne przy zamówieniach publicznych, co częstokroć wynika z niewystarczającej wiedzy i braku doświadczenia w tym zakresie.

Reintegracja

Potencjał podmiotów reintegracyjnych w realizacji ścieżki reintegracyjnej wymaga wzmocnienia zarówno w zakresie współpracy między samymi podmiotami, jak i uzupełnienia siatki PES (likwidacja białych plam). Niezbędne jest również zwiększenie nakładów finansowych, aby podmioty mogły realizować aktywizację zawodową zgodnie z zapotrzebowaniem rynku.

Niewystarczająca liczba PES o charakterze reintegracyjnym w regionie oraz wymagająca wzmocnienia sieć podmiotów reintegracyjnych, nie służy skutecznemu rozwiązywaniu problemów specyficznych dla tej grupy PES.

Główne problemy w obszarze reintegracji:

- słaba współpraca PES reintegracyjnych z biznesem (praktyki, staże);
- ograniczona współpraca PES - ZAZ - WTZ - CIS – KIS w kontekście reintegracji uczestników (PES – podmioty reintegracyjne);
- niedofinansowanie reintegracyjnych PES i ich kadry;
- mała liczba KIS (14), które w dodatku działają głównie projektowo - okresowo jak są środki z UE, niewystarczająca liczba CIS (6);
- WTZ nie zawsze pełnią rolę aktywizacji zawodowej, uczestnikami są osoby, które nie rokują na podjęcie zatrudnienia, a mimo to przebywają przez wiele lat w WTZ (często nie ma w środowisku alternatywy);
- nierównomierne rozłożenie sieci WTZ, ZAZ;
- „walka” o OzN/mała motywacja OzN do podjęcia zatrudnienia;
- dalece niewystarczająca współpraca instytucji rynku pracy (PUP) i pomocy społecznej (OPS) z podmiotami reintegracyjnymi (CIS, KIS, ZAZ, WTZ).

Potencjał, kapitał, kondycja ekonomiczna PES/PS, kompetencje

Niski potencjał organizacyjno–techniczny i słaba kondycja finansowa znacznej części PES przekłada się na małą konkurencyjność tych podmiotów względem innych rynkowych (komercyjnych) podmiotów gospodarczych. Jako przyczynę takiego stanu rzeczy wskazano:

- zbyt mało jest stałych sieci, klastrów, konsorcjów PES;

- odpowiedzialny biznes - lokalnie głównie hasło;
- brak współpracy z biznesem zwłaszcza ZAZ (B2B);
- niewystarczająca współpraca pomiędzy PES (zarówno w obszarze reintegracji/rehabilitacji, jak i wspólnej realizacji zleceń);
- brak środków na szeroko pojętą promocję komercyjnej oferty PES;
- niewielka liczba PS, istniejące mają najczęściej bardzo ograniczony potencjał do wykonywania usług/dostaw;
- traktowanie PES/PS, które często "raczkują" w działalności odpłatnej/gospodarczej, jakby były „rekinami biznesu” - wiele podmiotów oprócz chęci i pomysłu nie dysponuje liderami, którzy mają doświadczenie w obrocie gospodarczym;
- mała elastyczność działalności PES w zakresie przebranżawiania;
- ograniczony dostęp do źródeł finansowania działalności bieżącej i inwestycyjnej (m. in. projektowej);
- konieczność konkurowania między PES prowadzących podobne działania (słaba kooperacja PES, poziom zlecenia);
- zbyt mało aktywnych lokalnie liderów PES;
- spory między liderami PES;
- problemy kadrowe PES, brak liderów w PES, brak doświadczenia liderów w prowadzeniu działań o charakterze projektowym, biznesowym;
- lider PES staje się z czasem menagerem PES, a tutaj potrzebne są inne kompetencje.

Upowszechnianie ES

Słaba rozpoznawalność i znajomość sektora Ekonomii/Gospodarki Społecznej jako partnera biznesowego/ realizatora zadań publicznych oraz w świadomości społecznej wskazuje na duże potrzeby realizacji działań upowszechniających w zakresie ekonomii społecznej we wszystkich powyższych obszarach:

- niska świadomość o ES poza środowiskiem (hermetyczne środowisko);
- potrzeba upowszechniania informacji o ES i promocja tego rodzaju działalności;
- brak wiedzy o PES w swoich lokalnych społecznościach, niewystarczający udział JST w promowaniu potencjału PES;
- uprzedzenia i stereotypy wobec PES ze strony JST i biznesu, skutkującym nieuzasadnionym brakiem zaufania do PES;

- brak wiedzy PUP na temat ES;
- Instytucja Zarządzająca/Instytucja Pośrednicząca nie stanowi przykładu dla samorządów jako zleceńodawca usług społecznych podmiotom ekonomii społecznej.

Zaangażowanie obywateli w inicjatywy związane z ES

Województwo dolnośląskie charakteryzuje się jednym z najwyższych wskaźników aktywności obywatelskiej. W końcu 2020 r. do rejestru REGON wpisanych było 12,5 tys. **fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych**, tj. o 2,3% więcej niż rok wcześniej, o 11,6% więcej niż w 2015 r. i o ponad 50% więcej niż w 2010 r. Na 10 tys. ludności przypadały 43 podmioty tego rodzaju (w kraju 39) – 2. miejsce wśród województw, po województwie mazowieckim (48 podmiotów) i wskaźnik ten systematycznie rośnie – w 2010 r. wynosił 28 (w kraju 27), w 2015 r. – 39 (35), a w 2019 r. – 42 (38). Niestety na tak wysokie miejsce nie wpływa aktywność obywateli w całym województwie. W 2020 r. w zdecydowanej większości powiatów wskaźnik liczby fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności przyjmował wartości poniżej średniej wojewódzkiej. Wyższy poziom odnotowano w siedmiu powiatach, w tym najwyższy we Wrocławiu – 60 i w powiecie milickim – 50³². Znacznie gorzej wypada w województwie wskaźnik przynależności do organizacji non-profit obrazujący liczbę członków organizacji na 10 tys. ludności, który był jednym z najniższych w kraju – 1,8. Także mediana członkostw była tu (wraz z województwem świętokrzyskim) najniższa wśród województw – 25 (przy średniej krajowej 28).

Mimo dużego kapitału społecznego województwa nie obserwuje się ścisłej korelacji z poziomem zaangażowania w inicjatywy związane z ES. Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że trwałe i silne PES, w tym przedsiębiorstwa społeczne, powstają tam, gdzie pojawiają się inicjatywy oddolne, funkcjonują lokalni liderzy i aktywni obywatele dostrzegający potrzeby swoich społeczności, w tym osób wykluczonych. Inkubowanie zatem nowych PS powinno zostać poprzedzone nie tylko refleksją na temat poziomu aktywności mieszkańców, ale przede wszystkim dobrze zaplanowanymi działaniami prowadzącymi do zwiększenia tej aktywności i wykorzystania lokalnego potencjału. Wśród zagrożeń dla wzmocnienia zaangażowania obywateli w inicjatywy związane z ES należy wskazać:

³² Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego 2021, GUS, data publikacji 24.05.2021

- Postępujący proces depopulacji oraz starzenie się społeczeństwa. W porównaniu z 2010 r. liczba ludności w województwie dolnośląskim zmniejszyła się o 25,9 tys. osób. W 8 powiatach liczba ludności wzrosła (najwięcej w powiecie wrocławskim o 31,8% i średnim o 7,7%), a w 22 zmniejszyła się (w powiatach wałbrzyskim, ząbkowickim i kamiennogórskim odpowiednio o 8,4%, 7,3% i 7,0%). Z pośród 169 gmin, w 49 zanotowano wzrost liczby ludności (największy w gminach Czernica, Siechnice i Długołęka odpowiednio o 50,8%, 48,8% i 46,5%).³³
- Zmiany struktury wiekowej. Od lat systematycznie maleje w strukturze populacji odsetek dzieci i młodzieży, a wzrasta seniorów. Udział osób młodych w wieku do 14 roku życia w okresie od 2010 r. wzrósł o 0,4 p. proc. a liczba osób w wieku 65 lat i więcej wzrosła aż o 6,4 p. proc.

Z informacji przekazywanych przez uczestników prac nad RPRES wynika, że oddzielnym problemem jest deficyt liderów lokalnych, którzy potrafią organizować wokół siebie grupy nieformalne, a także całe społeczności. Mała liczba liderów ES i narzędzi do ich wspierania wpływa na słaby rozwój inicjatyw oddolnych, a jeśli już takie powstają to często pojawiają się wśród liderów problemy z wypaleniem/zniechęceniem/gratyfikacją ich pracy.

2.1. Wpływ sytuacji epidemicznej związanej z rozprzestrzenianiem się COVID-19 na sytuację PES

Sytuacja epidemiczna wywołana przez COVID-19, która w Polsce rozpoczęła się w marcu 2020 r. postawiła podmioty ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstwa społeczne, przed zupełnie nowymi wyzwaniami. Czasowe zamykanie niemal całych branż gospodarki, w wyniku czego wiele podmiotów ograniczało lub zawieszało swoją działalność, oraz brak możliwości prowadzenia działań reintegracyjnych, nie miało wcześniej precedensu. Z jednej strony skutki ekonomiczne, z drugiej koszty społeczne, których długofalowe efekty będzie można realnie ocenić dopiero w kolejnych latach.

Obraz sytuacji ekonomicznej dolnośląskich PS w oparciu o informacje uzyskane OWES działających na terenie województwa dolnośląskiego wynika, że:

³³ Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego 2021, GUS, data publikacji 24.05.2021

- sytuacja epidemiczna wpłynęła bardzo negatywnie na przedsiębiorstwa społeczne. Wywołała w nich bardzo trudną sytuację finansową, ze względu na brak możliwości prowadzenia działalności z powodu kolejnych wprowadzanych lock-downów, ale także ze względu na absencję chorobową pracowników, a także kwarantanny. Niektóre z PS znalazły się na krawędzi upadłości;
- w największym stopniu negatywnymi skutkami epidemii zostały dotknięte przedsiębiorstwa społeczne prowadzące działalność o charakterze usługowym, które musiały częściowo lub nawet w całości wstrzymać faktyczną działalność: np. PS z branży gastronomicznej czy realizujące zajęcia gimnastyczne dla dzieci i dorosłych;
- według szacunków OWES znaczące pogorszenie sytuacji finansowej dotknęło ponad 32% PS, stagnacji lub delikatnego pogorszenia doświadczyło 15% PS, a w przypadku 52% można mówić o poprawie sytuacji
- w przypadku wszystkich podmiotów pojawienie się epidemii i związane z nią obostrzenia sanitarne skutkowały dodatkowymi wydatkami, związanymi z dostosowaniem swojej działalności do zasad sanitarnych i zapewnienia bezpieczeństwa pracowników i klientów;
- kilka PS przebranżowiło się, aby utrzymać płynność finansową i miejsca pracy;
- wiele przedsiębiorstw społecznych skorzystało ze wsparcia w ramach tzw. tarczy antykryzysowej, obejmującej m.in. zwolnienia z ZUS czy zaciąganie pożyczek ze środków Polskiego Funduszu Rozwoju; jednakże w wielu przypadkach PS nie mogły z niej skorzystać, m.in. z uwagi na:
 - powstanie w roku 2020 i brak okresu porównawczego sytuacji finansowej z roku 2019;
 - kłopot z dwoistością formy prawnej, tzn. bycie przedsiębiorstwem a jednocześnie podmiotem działającym w sferze pożytku publicznego, PKD w GUS inne niż jest prowadzona główna branża;
 - kłopot z załatwianiem formalności związanych z prowadzoną działalnością- kłopot z dostępem do urzędów czy różnych procedur;
 - kłopot z interpretacją przepisów dotyczących epidemii, czy tzw. tarczy antykryzysowej;
- otrzymane wsparcie pomostowe (podstawowe i przedłużone) w ramach utworzonych miejsc pracy dzięki wsparciu OWES w wielu przypadkach było ratunkiem PS od całkowitego zamknięcia, a nawet bankructwa;

- tzw. mechanizm zakupów interwencyjnych w PS odegrał ważną rolę w utrzymaniu płynności finansowej wielu PS, a także pomógł w utrzymaniu miejsc pracy. Dodatkowymi korzyściami były:
 - nawiązanie relacji na poziomie lokalnym z osobami i podmiotami (PS, OWES);
 - przetestowanie nowych usług lub zmienioną formułą usług, dostosowanie produktów i formy ich sprzedaży do panującej sytuacji;
 - możliwość weryfikacji przez OWES jakości usług i produktów oraz jakości współpracy z klientami, prowadzonej przez PS;
 - zawiązanie się partnerstw i sieci;
 - wzrost bezpieczeństwa w placówkach/ podmiotach, które były odbiorcami wsparcia.
- z mechanizmu zakupów interwencyjnych do końca 2020 r. skorzystało łącznie 27 PES/PS, a jego wartość wyniosła łącznie 2 285 250,62 zł: w subregionie wrocławskim i mieście Wrocław - 15 PES/PS na kwotę 791 907,50 zł, w subregionie wałbrzyskim - 8 PES/PS na kwotę 772 489,37 zł, w subregionie legnicko-głogowskim - 3 PES/PS na kwotę 348 223,62 zł, w subregionie jeleniogórskim - 1 PES/PS na kwotę 372 630,13 zł.
- w związku z niepewną sytuacją i zamknięciem gospodarki w 2020 roku zaobserwowano zmniejszenie zainteresowania PS zatrudnianiem nowych osób i korzystaniem z instrumentów finansowych.

Opinie OWES na temat trudnej i bardzo trudnej sytuacji dużej grupy PS bardzo dobrze obrazują dane dotyczące przychodów PS pozyskane także za pośrednictwem OWES. Na etapie pracy nad RPRES, dzięki dużemu zaangażowaniu przedstawicieli OWES, zgromadzono dane dotyczące wielkości przychodów PS w 2020 r. (epidemicznym) z czterech subregionów, pomimo jeszcze niezamkniętych sprawozdań finansowych. Dane te, przedstawione w tabeli 3, wskazują, że w 2020 r. w stosunku do 2019 r. nastąpił znaczny spadek średniej (o 20%) i mediany (o 54,5%) wartości przychodów PS w województwie dolnośląskim, podczas gdy rok wcześniej (szacując rok 2019 do roku 2018) mieliśmy do czynienia ze wzrostem średniej (39%) i wzrostem mediany (50%). Powyższe dane obrazują w jak dużym stopniu dolnośląskie PS odczuły skutki pandemii i jak ważne znaczenie miało wsparcie, które OWES mogły zastosować w ramach tzw. mechanizmu zakupowego.

Tabela 11. PS doświadczające spadku przychodów w ciągu trzech ostatnich 3 lat

Przedsiębiorstwa społeczne	Liczba PS	Procent
PS doświadczające obniżenia przychodów w roku 2019 w stosunku do roku 2018 (N = 47)	9	19,15%
PS doświadczające obniżenia przychodów w roku 2020 w stosunku do roku 2019 (N = 66)	20	30,3%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z OWES.

Z danych przedstawionych w tabeli powyżej wynika, że ponad 30% PS doświadczyła spadku przychodów w 2020 r., podczas gdy rok wcześniej było to niewiele ponad 19% podmiotów. Prawdopodobnie ponad dwukrotny wzrost liczby PS, których dotyczy obniżenia przychodów, związany jest z branżą, w której działały. Prawdopodobnie, gdyby nie zastosowano tzw. mechanizmu zakupowego wzrost ten byłby znacznie wyższy.

Oprócz pogorszenia się sytuacji ekonomicznej dużej grupy PES oddzielnym problemem był brak możliwości prowadzenia działań reintegracyjnych przez podmioty reintegracyjne. Podczas spotkania DKRES członkowie Komitetu zwracali szczególną uwagę na problemy jakie wiążą się z zawieszeniem działań w formule bezpośredniej w podmiotach reintegracyjnych. Ze względu na ograniczenia różnego typu (m.in. brak niezbędnych kompetencji cyfrowych, brak odpowiedniego sprzętu i infrastruktury) uczestnicy nie mogli brać udziału w spotkaniach online, które i tak nie byłyby w stanie zastąpić bezpośredniego kontaktu. Długotrwałe przerwy w korzystaniu z działań reintegracyjnych wpłynęły bardzo niekorzystnie na uczestników. Członkowie Komitetu wskazywali m.in. na zapominanie wyuczonych wcześniej umiejętności, spadek motywacji do kontynuacji zajęć/pracy, pogorszenie zdrowia. Jest to grupa która chyba najbardziej odczuła negatywne skutki pandemii.

Komentarz

Nauczeni doświadczeniem pandemii COVID-19 widzimy konieczność przygotowania się na podobne sytuacje kryzysowe w przyszłości. Ważnym jest, aby nie dopuszczać do nagłego i długotrwałego pozbawienia uczestników profesjonalnego wsparcia. Niezbędne jest również opracowanie skutecznych mechanizmów pomocowych w sferze ekonomicznej i społecznej, które dałyby narzędzia do zachowania ciągłości prowadzonej działalności.

2.2. Analiza SWOT

Metoda SWOT pozwala na dostrzeżenie zarówno mocnych (S), jak i słabych (W) stron wewnątrz badanych obszarów (kondycja podmiotów ekonomii społecznej oraz systemu wsparcia wewnątrz województwa), w otoczeniu zarówno szans (O) i zagrożeń (T) rozwojowych oddziałujących na kondycję sektora (czynniki zewnętrzne). Elementy wskazane w analizie SWOT stanowią zbiór cech regionu i uwarunkowań zewnętrznych, które będą odgrywały ważną rolę w rozwoju ekonomii społecznej w województwie do 2030 roku. Analiza SWOT stanowi jedną z podstaw planowania adekwatnych do potrzeb kierunków interwencji.

Tabela 12. Analiza SWOT

Mocne strony

sukcesywnie rosnąca liczba podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych

wzrost zaangażowania liderów lokalnych w pracę w sektorze ES

silne podmioty reintegracyjne

dobra współpraca pomiędzy instytucjami otoczenia ekonomii społecznej

Uszczegółowienie

zjawisko to skutkuje wzrostem zatrudnienia w PES/PS oraz zwiększeniem potencjału podmiotów mogących m.in. świadczyć usługi społeczne

rosnące zaangażowanie i gotowość do pracy w sektorze ekonomii społecznej wśród liderów lokalnych sprzyja tworzeniu stabilnych i profesjonalnie działających podmiotów ekonomii społecznej

podmioty o charakterze reintegracyjnym chętnie dzielą się swoją wiedzą i doświadczeniem oraz podejmują działania służące podnoszeniu świadomości społecznej dotyczącej ekonomii społecznej

wypracowane, rozwijające się kanały komunikacyjne oraz ugruntowana i stabilna współpraca sprzyjają szybkiej realizacji kompleksowego wsparcia ukierunkowanego na niwelowanie barier oraz poszukiwanie optymalnych rozwiązań do realizacji w regionie działań na rzecz ES

wyspecjalizowane Ośrodki Wsparcia
Ekonomii Społecznej

podmioty świadczące kompleksowe wsparcie w ramach OWES w subregionach DŚ, posiadają ugruntowany kapitał wiedzy i doświadczenia oraz wyróżniają się znajomością specyfiki obszarów, na których realizują swoje usługi

Słabe strony

Uszczegółowienie

niska świadomość i wiedza na temat sektora ES wśród samorządowców, w tym decydentów

rozwój ES jest często determinowany przez osoby aktualnie sprawujące funkcje publiczne oraz urzędników. Ich indywidualny poziom świadomości i chęć współpracy z PES realnie wpływa na kondycję lokalnej ES

stereotypowe postrzeganie PES/PS

stereotypowe opinie o PES/PS powodują nieuzasadnione obawy JST przed współpracą. PES/PS nie są postrzegane jako profesjonalnie działający i konkurencyjni wobec komercyjnych przedsiębiorców partnerów/wykonawców zadań i usług zleczanych przez JST

niewykorzystanie potencjału PES/PS

jest spowodowane postrzeganiem PES/PS jako organizacji pozarządowych, które są w stanie zrealizować jedynie działania o charakterze akcyjnym/realizacji zwykle krótkich zadań, a nie jako potencjalnego partnera w realizacji np. usług dla społeczności lokalnej /zadań publicznych o charakterze długoterminowym i wysokobudżetowym

niewystarczające zasoby materialne, finansowe PES/PS

podejmowanie działań o charakterze strategicznym i operacyjnym w rozwoju PES/PS

braki kadrowe w obszarze pomocy społecznej

mogą powodować przeszkody w podejmowaniu nowych działań na rzecz rozwoju i wsparcia lokalnych PES/PS we współpracy m.in. z OWES

deficyt menedżerów wyspecjalizowanych w zarządzaniu PES/PS

powoduje, że PES/PS często nie zarządzają własnymi zasobami w sposób optymalny

nierównomierny terytorialnie rozwój ES w regionie

w niektórych obszarach DŚ obserwuje się „zagęszczenie” terytorialne PES działających w ramach tej samej formy prawnej, aktywizujących te same grupy os. zagrożonych wykluczeniem społecznym, świadczących podobną działalność statutową/ gospodarczą/wytwórczą. Z drugiej strony na mapie DŚ wciąż istnieją tzw. białe plamy, gdzie ES rozwija się marginalnie i bardzo wolno

mała liczba liderów ES i narzędzi do ich wspierania

wpływa to na słaby rozwój inicjatyw oddolnych, a jeśli już takie powstają to często pojawiają się wśród liderów problemy z wypaleniem/ zniechęceniem/należytą gratyfikacją ich pracy

lokalne media rzadko podejmują temat popularyzacji tematyki ES

niewystarczające zaangażowanie lokalnych mediów w popularyzację i promocję ES wpływa na utrzymanie niskiej świadomości społecznej. Media nie wzmacniają pozytywnego wizerunku ES oraz nie rozpowszechniają-dobrych wzorców i praktyk

tendencja do opierania się na zasobach wyłącznie własnej instytucji/organizacji przy realizacji różnych działań

co powoduje, że nie dąży się do tworzenia narzędzi do skutecznej i długotrwałej współpracy

niedoskonały system pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym pracowników instytucji/organizacji (tzn. niewystarczająca efektywność działań, zniechęcenie i wypalenie kadr pracujących w tym obszarze)/niewystarczające kompetencje osób/instytucji do wspierania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

co może wpływać na nieskuteczność i efektywność działań, zniechęcenie, wypalenie kadr.

Szanse

uszczegółowienie

Deinstytucjonalizacja jako szansa na upodmiotowienie sektora

nadchodząca perspektywa może przyczynić się do zwiększonego zainteresowania tworzeniem nowych PES/PS oraz współpracą z istniejącymi PES/PS

doświadczenie PES/PS w przeciwdziałaniu skutkom COVID -19

włączenie PES/PS w proces przeciwdziałania skutkom pandemii pokazał duży potencjał PES/PS, ich gotowość i zaangażowanie w pracę na rzecz lokalnej społeczności oraz elastyczność w przebranżowieniu/ dostosowaniu swojej działalności do nowych warunków, co w efekcie poprawiło ich wizerunek jako skutecznego realizatora zleconych zadań

stosowanie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, klauzul społecznych i innych dostępnych rozwiązań prawnych w polityce zakupowej JST stanowi ważną

stosowanie rozwiązań preferujących lub dodatkowo punktujących PES/PS w procedurach ubiegania się o udzielenie zamówień publicznych będą skutecznym

formę współpracy finansowej pomiędzy JST i PES oraz jest czynnikiem wzmacniającym potencjał PES

narzędziem wsparcia PES/PS, o ile: będą konsekwentnie upowszechniane wśród JST i PES/PS, pracownicy JST zdecydują się z nich korzystać i nauczą się ich stosowania, rozwiązania te znajdą odzwierciedlenie w lokalnych strategiach, programach i regulaminach udzielania zamówień publicznych oraz kiedy PES/PS będą aktywne w ubieganiu się o nie.

CSR – jako istotny, wdrażany przez wiele firm, aspekt strategii ich funkcjonowania

koncepcja Społecznej Odpowiedzialności Biznesu jest ważnym elementem, z którego PES/PS mogą skorzystać wchodząc we współpracę z biznesem. CSR jest szansą na nawiązanie partnerskich relacji z firmami zarówno w zakresie realizacji wspólnych przedsięwzięć, ale także sprzedaży produktów i usług.

sieciowanie/łączenie PES z biznesem (np. Akademia BiZnES Class)

inicjowanie działań włączających biznes w realizację działań społecznych i zachęcanie do dzielenia się wiedzą oraz kompetencjami zapewnia zarówno rozwój i wzmocnienie PES/PS, ale też zwiększa świadomość biznesu nt. środowiska podmiotów ES realizujących różnorodne działania, a także jako firm społecznych sprzedających wysokiej jakości usługi i produkty.

silne organizacje parasolowe: Dolnośląskie Forum Pomocy Społecznej, Federacje Biznesowe (Lewiatan, Izby Gospodarcze), Forum WTZ, DFOP, DRDPP

stanowią ważny filar w działaniach rzeczniczych na rzecz rozwoju i wzmocnienia sektora ekonomii społecznej oraz platformę współpracy łączącą trzy sektory.

znaki jakości PES świadczące o PES/PS jako o dostawcach wysokiej jakości produktów i usług

posiadane przez PES/PS znaki jakości potwierdzają jego profesjonalizm w zakresie realizowanych usług i wytwarzanych produktów zarówno wśród JST jak i biznesu.

Zagrożenia

epidemia COVID – 19

Uszczegółowienie

jej długofalowe konsekwencje mogą spowodować znaczne osłabienie sektora ES, a w rezultacie redukcję kadr PES/PS oraz ograniczenie skali działalności lub zaprzestanie działalności wielu PES/PS

niejednolite normy prawne, rozbieżne interpretacje

co powoduje niejednokrotnie rozbieżności definicyjne wpływające na bieżącą realizację wsparcia np. przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, działalność podmiotów reintegracyjnych

brak alternatywnych źródeł finansowania działań realizowanych przez instytucje wsparcia ekonomii społecznej (ROPS, OWES) po zakończeniu wsparcia z UE
biurokratyzacja zasad przyznawania środków na tworzenie miejsc pracy w PS

których brak może spowodować zaprzestanie realizacji wielu działań i wdrażaniu wypracowanych do tej pory rozwiązań

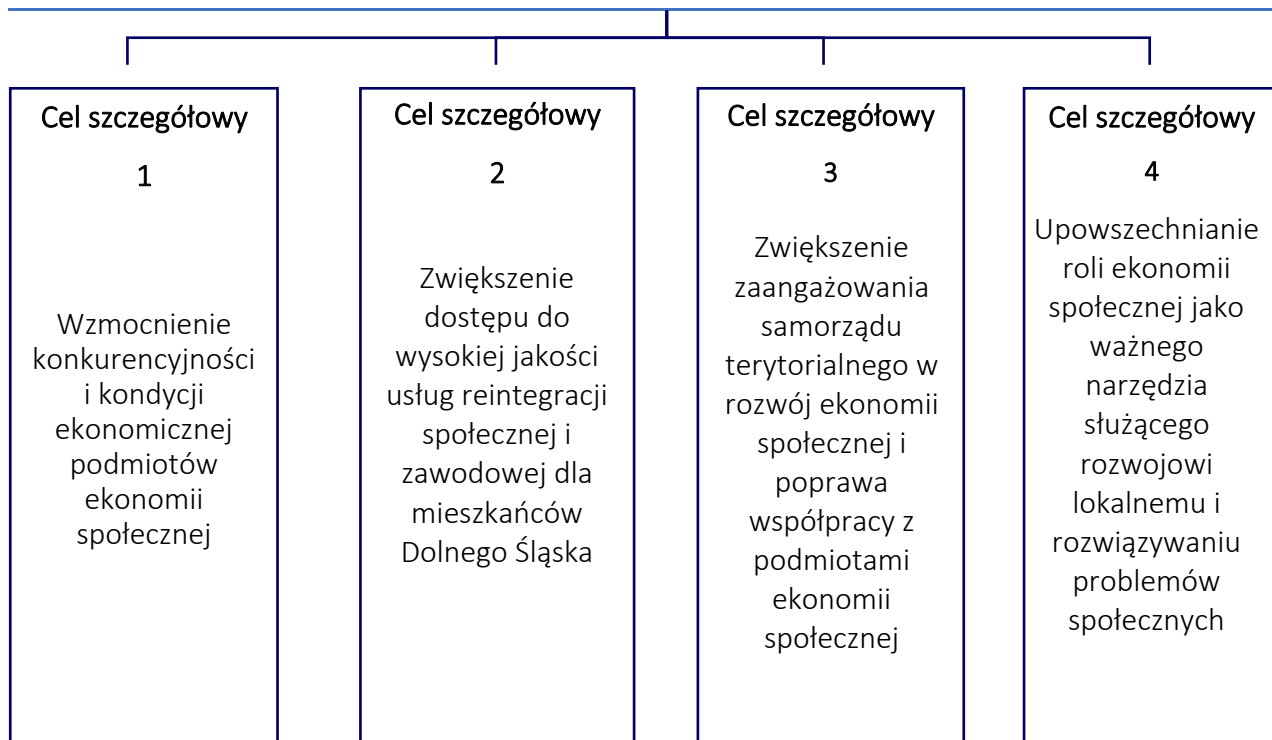
wpływająca negatywnie na tworzenie nowych i wsparciu już istniejących przedsiębiorstw społecznych

3. Cele

3.1. Struktura celów

Cel główny

Wzrost roli ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa dolnośląskiego

3.2. Cel główny i cele szczegółowe

Cel główny

Wzrost roli ekonomii społecznej w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa dolnośląskiego.

Ekonomia społeczna stanowi skuteczne narzędzie do rozwiązywania problemów społecznych. W sposób aktywny i bezpośredni oddziałuje na rozwój lokalny poprzez aktywizację społeczno-zawodową grup najdalej oddalonych od rynku pracy, nierzadko świadcząc jednocześnie usługi na rzecz mieszkańców lokalnej społeczności. Pomimo, że z każdym rokiem rośnie liczba nowych podmiotów ekonomii społecznej, to ich znaczenie w rozwoju społeczno-gospodarczym Dolnego

Śląska jest nadal niewystarczająca. W celu zwiększenia roli i wpływu ekonomii społecznej na rozwój lokalny, należy podejmować systematyczne i długofalowe działania służące budowaniu pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej, co przełoży się na powstawanie silnych PES, które będą odpowiadały na potrzeby mieszkańców, lokalnego rynku pracy i staną się ważnym ogniwem dla samorządu w realizacji ich zadań.

Cel szczegółowy 1

Wzmocnienie konkurencyjności i kondycji ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej

Wzmocnienie konkurencyjności i kondycji ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw społecznych jest zgodne z *celem operacyjnym 3.3 SRWD Doskonalenie regionalnego i lokalnych rynków pracy (SRWD, Cel strategiczny: Wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego)*. W ramach realizacji tego celu przewidziano działania obejmujące m.in.: inkubacyjne, biznesowe oraz finansowe wsparcie OWES dla nowotworzonych i istniejących przedsiębiorstw społecznych, wzmacnianie kompetencji liderów i pracowników PS oraz instytucji otoczenia ekonomii społecznej poprzez działania rozwojowe poza OWES (w tym z wykorzystaniem BUR). Ważnym elementem realizacji celu będzie wzmacnianie współpracy z biznesem oraz propagowanie wiedzy w zakresie dywersyfikacji źródeł finansowania PES. Dodatkowym kierunkiem interwencji w ramach realizacji celu szczegółowego 1. będzie opracowanie spójnej koncepcji badania kondycji sektora PES, w tym PS, w dłuższej perspektywie czasowej.

Cel szczegółowy 2

Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług reintegracji społecznej i zawodowej dla mieszkańców Dolnego Śląska

Cel szczegółowy 2. jest zbieżny z *celem operacyjnym 3.2 SRWD Wzrost Społecznej Integracji (SRWD, Cel strategiczny: Wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego)*. Dostęp do wysokiej jakości usług reintegracji społeczno-zawodowej dla mieszkańców województwa wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym i zawodowym stanowi podstawę włączenia i integracji społecznej. Realizacja celu szczegółowego 2. obejmuje działania zmierzające do tworzenia w województwie równomiernie rozłożonej, dopasowanej do potrzeb sieci efektywnie działających podmiotów reintegracyjnych (WTZ, ZAZ, KIS, CIS) poprzez powstawanie nowych i tworzenie

warunków do rozwoju już istniejących. W ramach realizacji celu podejmowane będą również działania zmierzające do wzmocnienia procesu reintegracji społeczno-zawodowej w przedsiębiorstwach społecznych w odniesieniu do ich pracowników, a także działania promujące funkcjonowanie tzw. „wiązek” PES prowadzonych przez jedną organizację/institucję lub blisko współpracujących ze sobą w społeczności lokalnej w celu podniesienia skuteczności swoich działań. Ważnym elementem będzie również zwiększenie świadomości mieszkańców oraz przedstawicieli samorządów na temat usług reintegracji społecznej i zawodowej.

Cel szczegółowy 3

Zwiększenie zaangażowania samorządu terytorialnego w rozwój ekonomii społecznej i poprawa współpracy z podmiotami ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 3. jest zbieżny z *celem operacyjnym 3.5 SRWD Doskonalenie regionalnej polityki wspierania seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami (SRWD, Cel strategiczny: Wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego)*. Realizacja celu 3 obejmuje działania służące wzmocnieniu współpracy instytucji otoczenia ekonomii społecznej oraz zaangażowania podmiotów ekonomii społecznej w projektowanie i realizację polityk publicznych. W ramach realizacji celu zaplanowano także podejmowanie kompleksowych działań służących rozwojowi usług społecznych, w tym ich deinstytucjonalizację przy istotnym udziale lokalnych podmiotów ekonomii społecznej. Osobnym kierunkiem interwencji będą działania mające na celu zwiększenie udziału podmiotów ekonomii społecznej w realizacji usług zleczanych przez samorządy poprzez prowadzenie działań edukacyjnych i upowszechniających dla JST oraz służących wzmocnieniu potencjału podmiotów ekonomii społecznej jako realizatorów zadań publicznych.

Cel szczegółowy 4

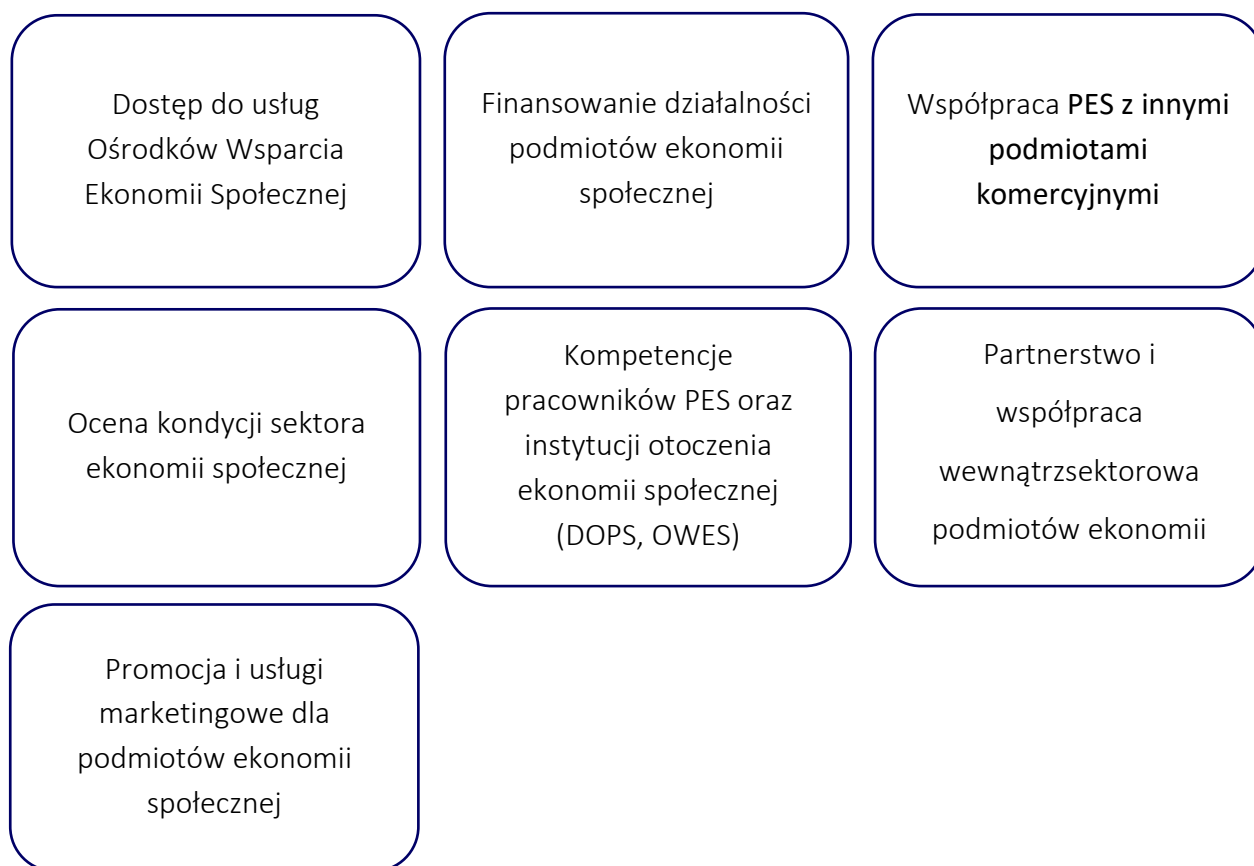
Upowszechnianie roli ekonomii społecznej jako ważnego narzędzia służącego rozwojowi lokalnemu i rozwiązywaniu problemów społecznych

Cel szczegółowy 4. jest zbieżny z *celami operacyjnymi SRWD 3.1 Kształtowanie postaw obywatelskich, 3.6 Kształtowanie postaw prozdrowotnych, prosportowych i proekologicznych (SRDW, Cel strategiczny: Wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego)*. W ramach realizacji celu 4 zaplanowano działania upowszechniające wśród mieszkańców Dolnego Śląska

wiedzę na temat ekonomii społecznej oraz roli jaką może pełnić w kształtowaniu odpowiedzialnego i świadomego społeczeństwa. Drugim kierunkiem interwencji jest podejmowanie działań wzmacniających aktywność obywatelską, w tym w szczególności na terenach wiejskich poprzez wsparcie kół gospodyń wiejskich oraz wzmacnianie współpracy instytucji otoczenia ekonomii społecznej z Lokalnymi Grupami Działania. Osobnym kierunkiem będzie rozwój i wzmacnianie potencjału podmiotów ekonomii społecznej w realizacji przedsięwzięć i nowatorskich projektów wspierających rozwój lokalny.

4. Kierunki interwencji

Przedstawione poniżej kierunki interwencji odnoszą się do każdego z czterech celów szczegółowych.

4.1. Wzmocnienie konkurencyjności i kondycji ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej

Kierunek interwencji 1: Dostęp do usług Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej

Działania:

1. Animacja lokalna w zakresie ekonomii społecznej (m.in. spotkania animacyjne, działania edukacyjne, konsultacje indywidualne i grupowe, warsztaty, wizyty studyjne, fora wymiany doświadczeń).
2. Rozwój ekonomii społecznej i wsparcie istniejących podmiotów ekonomii społecznej (m.in. doradztwo, szkolenia/warsztaty mentoring, tutoring, coaching, wsparcie w zakresie ekonomizacji istniejących PES oraz nowopowstałych przedsiębiorstw społecznych).
3. Finansowe instrumenty wsparcia w postaci dotacji na utworzenie miejsc pracy, wsparcia pomostowego w formie finansowej i zindywidualizowanych usług.
4. Finansowe instrumenty wsparcia w postaci dotacji na rozwój infrastruktury podmiotów ekonomii społecznej (bez wymogu tworzenia miejsc pracy).

Kierunek interwencji 2: Finansowanie działalności podmiotów ekonomii społecznej

Działania:

1. Ułatwienie dostępu do instrumentów zwrotnych szerszej grupie podmiotów ekonomii społecznej w szczególności poprzez rozszerzenie kryteriów dostępu do niskoprocentowanych pożyczek
2. Upowszechnianie wiedzy na temat zwrotnych instrumentów wsparcia.
3. Podejmowanie kroków w celu utworzenia funduszu na finansowanie wkładów własnych dla podmiotów ekonomii społecznej realizujących zadania pożytku publicznego, tj. utworzony przez Województwo Dolnośląskie, a więc samorząd wojewódzki.
4. Zapewnienie funkcjonowania Pozarządowego Funduszu Pożyczkowego dla podmiotów ekonomii społecznej (pożyczki na płynność projektów, pożyczki na uruchomienie/rozwój/płynność działalności gospodarczej/odpłatnej).

Propagowanie dostępnych instrumentów finansowych (Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, Fundusz Pracy) służących zatrudnianiu osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym (dotacje na utworzenie miejsc pracy, zwrot kosztów dostosowania i wyposażenie stanowiska pracy, finansowanie składek ZUS).

Kierunek interwencji 3: Współpraca z innymi podmiotami komercyjnymi

Działania:

1. Włączanie tematyki ekonomii społecznej w strategię CSR firm.
2. Inicjowanie współpracy podmiotów ekonomii społecznej z klasycznym biznesem (biznes miksery, networking, targi/wystawy).
3. Promowanie podmiotów ekonomii społecznej jako społecznie odpowiedzialnych pracodawców/dostawców.

Kierunek interwencji 4: Ocena kondycji sektora ekonomii społecznej

Działania:

1. Opracowanie koncepcji badania sektora ekonomii społecznej.
2. Systematyczne prowadzenie badań sektora ekonomii społecznej.
3. Przygotowanie rekomendacji i uwzględnienie ich w działaniach prowadzonych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie.

Kierunek interwencji 5: Kompetencje pracowników podmiotów ekonomii społecznej oraz instytucji otoczenia ekonomii społecznej (DOPS, OWES)

Działania:

1. Rozwój kompetencji przedsiębiorczych liderów podmiotów ekonomii społecznej.
2. Rozwój kompetencji pracowników podmiotów ekonomii społecznej (działania dla kadry np. szkolenia służące podnoszeniu kwalifikacji zawodowych pracowników umożliwiających realizację usług społecznych).
3. Doskonalenie kompetencji kadr Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej oraz Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej
4. Propagowanie wśród PES wiedzy na temat możliwości skorzystania z Krajowego Funduszu Szkoleniowego oraz Bazy Usług Rozwojowych.

Kierunek interwencji 6: Partnerstwo i współpraca wewnątrzsektorowa podmiotów ekonomii społecznej

Działania:

1. Tworzenie i rozwój sieci podmiotów ekonomii społecznej.
2. Upowszechnianie wśród podmiotów ekonomii społecznej wiedzy na temat możliwości współpracy w ramach konsorcjów, francyz, klastrów, itp.
3. Wymiana doświadczeń i promocja dobrych praktyk dotyczących współpracy podmiotów ekonomii społecznej (m.in. wizyty studyjne, networking).

Kierunek interwencji 7: Promocja i usługi marketingowe dla podmiotów ekonomii społecznej

Działania:

1. Wsparcie marketingowe dla podmiotów ekonomii społecznej (m.in. targi, katalogi, zdjęcia, bony marketingowe, certyfikaty, znaki jakości).
2. Realizowanie dodatkowych działań / naborów związanych z promocją i marketingiem przedsiębiorstw społecznych (np. pomoc w stworzeniu strategii marketingowej i wyposażenie PS w narzędzia marketingowe/promocyjne).
3. Rozwój sprzedaży produktów i usług z wykorzystaniem różnych instrumentów, w tym mechanizmu zakupów interwencyjnych, wiązek usług (poszerzanie katalogu usług dodatkowych dla podmiotów ekonomii społecznej)

4.2. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług reintegracji społecznej i zawodowej dla mieszkańców Dolnego Śląska

Spójny system informacji dla mieszkańców Dolnego Śląska na temat usług reintegracji społecznej i zawodowej

Realizacja ścieżek reintegracyjnych

Wysoka jakość miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej

Rzecznictwo w zakresie zapewnienia dostępu do usług reintegracji społecznej i zawodowej

Kierunek interwencji 1. Spójny system informacji dla mieszkańców Dolnego Śląska na temat usług reintegracji społecznej i zawodowej

Działania:

1. Poprawa dostępu mieszkańców do wiedzy o możliwościach realizacji/skorzystania z usług reintegracji społecznej i zawodowej.
2. Stworzenie spójnego systemu informacji o możliwościach korzystania z reintegracji społecznej i zawodowej.
3. Stworzenie i aktualizacja "Dolnośląskiej Mapy wsparcia społecznego"³⁴ prezentującej bezpłatne lub przystępne cenowo usługi adresowane do OzN i ich opiekunów oraz osób starszych
4. Podnoszenie wiedzy samorządowców i urzędników na temat podmiotów reintegracyjnych oraz możliwości prowadzenia działań w tym obszarze przez podmioty ekonomii społecznej.

Kierunek interwencji 2 Rzecznictwo w zakresie zapewnienia dostępu do usług reintegracji społecznej i zawodowej

Działania:

1. Rzecznictwo na rzecz tworzenia nowych podmiotów reintegracyjnych, zgodnie z zapotrzebowaniem mieszkańców na usługi reintegracji społecznej i zawodowej, w szczególności na terenach wiejskich.
2. Upowszechnianie wśród samorządów modeli tworzenia lub współtworzenia własnej infrastruktury podmiotów ekonomii społecznej (z udziałem innych samorządów lub z podmiotami ekonomii społecznej) w celu realizacji zadań własnych samorządu i rozwiązywania problemów społecznych.
3. Rzecznictwo w zakresie określania standardów prowadzenia usług reintegracyjnych w podmiotach, których działania finansowane są ze środków Unii Europejskiej.
4. Wsparcie lokalnych liderów w tworzeniu podmiotów reintegracyjnych, w tym na terenach wiejskich np. poprzez doradztwo, szkolenia, wizyty studyjne, minigranty.
5. Upowszechnianie wiedzy o usługach reintegracji społecznej i zawodowej (dobre praktyki, innowacje) realizowanych w podmiotach reintegracyjnych i przedsiębiorstwach społecznych.

³⁴ Mapa jest tworzona w ramach projektu „Dolnośląska Ekonomia Społeczna” realizowanego przez Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej

Kierunek interwencji 3. Wysoka jakość miejsc pracy w podmiotach ekonomii społecznej

Działania:

1. Opracowanie systemu oceny jakości działań reintegracyjnych w podmiotach reintegracyjnych i przedsiębiorstwach społecznych.
 2. Monitoring realizacji działań reintegracyjnych w przedsiębiorstwach społecznych.
 3. Wzmacnianie umiejętności kadry zarządzającej podmiotami ekonomii społecznej niezbędnych do pracy z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym.
-

Kierunek interwencji 4. Realizacja ścieżek reintegracyjnych przez PZS, PS

Działania:

1. Promocja dobrych praktyk w obszarze realizacji ścieżek reintegracji w podmiotach ekonomii społecznej.
2. Nawiązywanie partnerstw między podmiotami reintegracyjnymi a biznesem w celu realizacji ścieżek reintegracyjnych.
3. Wzmocnienie udziału instytucji rynku pracy w działaniach reintegracyjnych np. poprzez dzielenie się dobrymi praktykami, wspólne przedsięwzięcia instytucji rynku pracy i podmiotami ekonomii społecznej.
4. Budowanie sieci współpracy i wymiany doświadczeń pomiędzy podmiotami reintegracyjnymi.
5. Wspieranie PES we wdrażaniu nowych rozwiązań wzmacniających współpracę pomiędzy poszczególnymi formami prawno-organizacyjnymi PES/PS w celu zwiększenia możliwości aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.
6. Zapewnienie dostępu do realizacji ścieżek reintegracyjnych w przedsiębiorstwach społecznych m.in. poprzez działania realizowane przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej.

4.3. Zwiększenie zaangażowania samorządu terytorialnego w rozwój ekonomii społecznej i poprawa współpracy z PES

Współpraca instytucji otoczenia ekonomii społecznej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie

Wsparcie samorządów w procesie rozwoju usług społecznych i ich deinstytucjonalizacji z wykorzystaniem ekonomii społecznej

Udział podmiotów ekonomii społecznej w realizacji usług zleczanych przez samorządy.

Kierunek interwencji 1. Współpraca instytucji otoczenia ekonomii społecznej na rzecz rozwoju ekonomii społecznej w regionie

Działania:

1. Wzmocnienie współpracy pomiędzy kluczowymi instytucjami otoczenia ekonomii społecznej (DOPS, UMWD, IZ, IP, OWES, DKRES) na etapie programowania i realizacji działań służących rozwojowi ES w regionie m.in. poprzez udział w zespołach/grupach roboczych.
2. Propagowanie uczestnictwa podmiotów ekonomii społecznej i instytucji otoczenia ES w tworzeniu dokumentów o charakterze strategicznym dla rozwoju ekonomii społecznej.
3. Opracowanie koncepcji dywersyfikacji finansowania systemu wsparcia ekonomii społecznej, ze szczególnym uwzględnieniem środków samorządu województwa.
4. Prowadzenie przez samorządy przyjaznej polityki służącej rozwojowi podmiotów ekonomii społecznej (m.in. poprzez udostępnienia infrastruktury, pomoc merytoryczna).

Kierunek interwencji 2: Wsparcie samorządów w procesie rozwoju usług społecznych i ich deinstytucjonalizacji z wykorzystaniem ekonomii społecznej.

Działania:

1. Monitoring zmian prawnych w obszarze realizacji usług społecznych i deinstytucjonalizacji, działania rzecznicze.

2. Kompleksowe wsparcie współpracy samorządów z podmiotami ekonomii społecznej w zakresie realizacji usług społecznych, w tym ich deinstytucjonalizacji (m.in. szkolenia, doradztwo, wizyty studyjne).
3. Kompleksowe wsparcie samorządów tworzących Centra Usług Społecznych w zakresie włączenia podmiotów ekonomii społecznej jako dostawców usług.
4. Udział instytucji otoczenia ekonomii społecznej i podmiotów ekonomii społecznej w opracowaniu i wdrażaniu regionalnego i lokalnych programów deinstytucjonalizacji.

Kierunek interwencji 3. Udział podmiotów ekonomii społecznej w realizacji usług zlecanych przez samorządy.

Działania:

1. Wzmocnienie potencjału podmiotów ekonomii społecznej jako realizatorów zadań publicznych poprzez prowadzenie działań edukacyjnych m.in. szkoleń, doradztwa, wizyt studyjnych.
2. Działania edukacyjne dla przedstawicieli samorządów (m.in. doradztwo, szkolenia, wizyty studyjne).
3. Popularyzowanie społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych w samorządach oraz wśród podmiotów ekonomii społecznej.
4. Upowszechnianie rozwiązań służących długoterminowemu zleceniu zadań publicznych przez samorządy poprzez uwzględnianie preferencji dla podmiotów ekonomii społecznej w organizowanych konkursach oraz postępowaniach o udzielenie zamówień publicznych.
5. Wspieranie tworzenia przedsiębiorstw społecznych świadczących usługi społeczne.

4.4. Upowszechnianie roli ekonomii społecznej jako ważnego narzędzia służącego rozwojowi lokalnemu i rozwiązywaniu problemów społecznych.

Upowszechnianie wiedzy
o ekonomii społecznej

Aktywność obywatelska
mieszkańców Dolnego
Śląska.

Realizacja przez podmioty
ekonomii społecznej
przedsięwzięć i
nowatorskich projektów

Kierunek interwencji 1. Upowszechnianie wiedzy o ekonomii społecznej

Działania:

1. Upowszechnianie wiedzy na temat ekonomii społecznej wśród mieszkańców województwa mające na celu budowanie świadomego i otwartego społeczeństwa oraz kształtowanie świadomych postaw konsumenckich (m. in. poprzez włączanie PES w organizację lokalnych wydarzeń, kiermaszów, certyfikacji podmiotów ekonomii społecznej).
2. Inicjatywy rzecznicze skierowane do osób decyzyjnych w województwie.
3. Prowadzenie działań edukacyjnych w szkołach na poziomie podstawowym i ponadpodstawowym w zakresie wiedzy o ekonomii społecznej, w tym przygotowanie nauczycieli do prowadzenia spółdzielni uczniowskich.
4. Współpraca z uczelniami wyższymi w zakresie promowania wiedzy o ekonomii społecznej, w tym jako potencjalnego miejsca realizacji ścieżki zawodowej np. wykłady/ćwiczenia, wizyty studyjne w podmiotach ekonomii społecznej.

Kierunek interwencji 2. Aktywność obywatelska mieszkańców Dolnego Śląska.

Działania:

1. Wzmacnianie współpracy Instytucji otoczenia ekonomii społecznej z Lokalnymi Grupami Działania poprzez wspólne realizacje działań na rzecz rozwoju lokalnego.
2. Wsparcie kół gospodyń wiejskich w realizacji inicjatyw służących pobudzaniu aktywności społeczności lokalnej.
3. Przyznawanie dotacji /mikrograntów na realizację inicjatyw wzmacniających aktywność obywatelską mieszkańców Dolnego Śląska.

Kierunek interwencji 3. Realizacja przez podmioty ekonomii społecznej przedsięwzięć i nowatorskich projektów wspierających rozwój lokalny.

Działania:

1. Wykorzystanie ekonomii społecznej jako narzędzia wspierającego działania służące rozwojowi zielonej gospodarki.
2. Rozwój podmiotów ekonomii społecznej działających w branży turystycznej.
3. Upowszechnianie dobrych praktyk w zakresie rozwiązywania problemów społecznych z wykorzystaniem podmiotów ekonomii społecznej.
4. Rozwój procesów rewitalizacyjnych poprzez aktywizację społeczności lokalnych oraz tworzenie i rozwój podmiotów ekonomii społecznej na rzecz rewitalizacji, w szczególności społecznej.

5. System realizacji

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim koncentruje się na:

1. wzmacnianiu **podmiotów ekonomii społecznej** oraz osób będących ich uczestnikami lub pracownikami;
2. podnoszeniu efektywności **systemu wsparcia**, pełniącego dla podmiotów ekonomii społecznej rolę wspierającą.

System realizacji RPRES obejmuje: sposób zarządzania programem, finansowanie działań, monitoring i ewaluację.

5.1. Zarządzanie programem

Obowiązek opracowania oraz realizacja RPRES spoczywa na samorządzie województwa i wynika pośrednio z art. 21 ust. 4a ustawy o pomocy społecznej. W praktyce zarządzanie rozumiane jako realizacja działań zaplanowanych w programie służące osiągnięciu wyznaczonych celów jest możliwe dzięki dobrej i partnerskiej współpracy instytucji i podmiotów mających bezpośredni wpływ na sytuację PES. Należą do nich:

- Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej odpowiedzialny za koordynację rozwoju ekonomii społecznej w regionie;

- Instytucja Zarządzająca i Instytucja Pośrednicząca odpowiedzialne m.in. za prawidłowe wydatkowanie środków UE, poprzez planowanie interwencji w tym na rozwój ekonomii społecznej oraz organizację konkursów ogłaszanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2014-2020 a w kolejnej perspektywie w ramach Funduszy Europejskich dla Dolnego Śląska 2021 - 2027;
- Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej świadczące bezpośrednie wsparcie dla PES poprzez wspieranie procesu tworzenia miejsc pracy w PS oraz pracę z samorządami oraz animację;
- Regionalny Komitet Rozwoju Ekonomii Społecznej pełniący funkcję konsultacyjną w zakresie proponowanych rozwiązań.

Tabela 13. Podmioty bezpośrednio odpowiedzialne za zarządzanie i realizację RPRES

Typ podmiotu	Zadania w systemie zarządzania i realizacji
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej	<p>Koordynuje rozwój ekonomii społecznej, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> • zbiera i analizuje dane na temat rozwoju ekonomii społecznej i efektów prowadzonych działań; • inicjuje współpracę instytucji publicznych, regionalnych i lokalnych w zakresie ekonomii społecznej, a także różnych podmiotów ze świata biznesu, nauki, edukacji • propaguje rolę samorządów w rozwoju lokalnym ES i rozwiązywaniu problemów społecznych • wzmacnia pozycję ES, w tym PES, w działaniach różnych publicznych instytucji regionalnych i lokalnych; • koordynuje działania podmiotów wspierających PES i PS w regionie, w tym szczególnie OWES, w zakresie rodzaju i jakości oferowanych przez nie usług; • stymuluje współpracę i wymianę doświadczeń pomiędzy przedsiębiorstwami społecznymi i podmiotami ekonomii społecznej.
Instytucja Zarządzająca i Instytucja Pośrednicząca	<p>Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy (DWUP) pełni w RPO WD 2014-2020 rolę Instytucji Pośredniczącej w zakresie Działań 8.1, 8.2, 8.3, 8.4, 8.5, 8.6, 8.7 realizowanych w ramach Osi</p>

priorytetowej 8 Rynek Pracy oraz 9.1, 9.2, 9.3, 9.4 realizowanych w ramach Osi priorytetowej 9 Włączenie Społeczne. Do zadań Instytucji Pośredniczącej należy:

- organizacja konkursów i wyłanianie projektów,
- zawieranie umów o dofinansowanie z beneficjentami,
- weryfikacja, zatwierdzanie i ewidencjonowanie wniosków o płatność sporządzanych przez beneficjentów,
- a także monitorowanie i sprawozdawczość z realizacji działań.

Za zarządzanie RPO WD 2014-2020 odpowiada Instytucja Zarządzająca (Zarząd Województwa Dolnośląskiego), która odpowiada za sprawną i poprawną realizację programu – zarówno w ujęciu całościowym, jak i na poziomie poszczególnych projektów. Wydaje ponadto wytyczne, zalecenia i podręczniki dotyczące różnych aspektów związanych z realizacją programu oraz prowadzi działania informacyjne i promocyjne.

Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

Wspierają bezpośrednio rozwój PES, w tym:

- prowadzą działania animacyjne w społecznościach lokalnych;
- inicjują tworzenie nowych PS;
- wzmacniają rozwój istniejących PS;
- wspierają proces ekonomizacji PES;
- wspierają tworzenie i funkcjonowanie reintegracyjnych PES;
- wspomagają proces reintegracji społeczno-zawodowej w PS;
- nawiązuje współpracę z samorządami lokalnymi w zakresie planowania strategicznego na terenie działalności OWES uwzględniającego ekonomię społeczną w rozwoju lokalnym;

Regionalny Komitet Rozwoju
Ekonomii Społecznej

- prowadzi działania na rzecz wsparcia ekonomii społecznej poprzez współpracę z jednostkami samorządu terytorialnego i ich jednostkami organizacyjnymi, osobami fizycznymi i przedsiębiorstwami.

Pełni funkcję doradczą-konsultacyjną, w tym:

- wspiera operacjonalizację i opracowanie szczegółowych działań opisanych w RPRES;
- ocenia spójność zapisów RPRES z celami i założeniami innych dokumentów krajowych i wojewódzkich w zakresie rozwoju ekonomii społecznej;
- ocenia stopień realizacji RPRES;
- ocenia efektywności działań zaplanowanych w programie;
- prowadzi bieżące konsultacje istotnych kwestii związanych z rozwojem ekonomii społecznej na poziomie krajowym i regionalnym.

Tabela 14. Pozostałe podmioty mające wpływ na realizację RPRES

Typ podmiotu

Zadania w systemie zarządzania i realizacji

Podmioty ekonomii
społecznej

Są odbiorcami znacznej części działań zaplanowanych w RPRES, prowadząc działalność ekonomiczną oraz społeczną, w tym proces reintegracji społeczno-zawodowej.

Jednostki samorządu
terytorialnego

Mają kluczowy wpływ na rozwój ekonomii społecznej w społecznościach lokalnych, prowadząc:

- działania o charakterze strategicznym – definiują różnego typu strategie, programy i plany, które wyznaczają kierunki rozwoju ekonomii społecznej;
- działania inicjujące i założycielskie odnośnie do podmiotów ekonomii społecznej, w tym przedsiębiorstw

	<p>społecznych lub podmiotów reintegracyjnych (WTZ, ZAZ, KIS, CIS);</p> <ul style="list-style-type: none"> • działania o charakterze wspierającym podmioty ekonomii społecznej, zlecając realizację zadań pożytku publicznego lub zamawiając usługi i produkty w PES.
<p>Departamenty Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego mające pośredni wpływ na rozwój ekonomii społecznej</p>	<p>Realizując działania zgodnie ze swoimi kompetencjami, mają pośredni wpływ na rozwój i popularyzację ES.</p>
<p>Ośrodki Pomocy Społecznej</p>	<p>Wspierają proces integracji społeczno-zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym.</p>
<p>Instytucje Rynku Pracy</p>	<p>Wspierają proces integracji społeczno-zawodowej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, a także rozwój przedsiębiorstw społecznych poprzez możliwość przyznawania bezzwrotnych dotacji w ramach Funduszu Pracy, doradztwo, refundację składek ZUS dla spółdzielni socjalnych.</p>
<p>Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych</p>	<p>Pełni istotną rolę w aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami m.in. poprzez finansowanie tworzenia i funkcjonowania ZAZ, WTZ, realizacji programów specjalnych, finansowanie utworzenia stanowisk pracy oraz kosztów płacy.</p>
<p>Organizacje biznesowe oraz firmy</p>	<p>Wspierają proces biznesowego wzmocnienia PES.</p>
<p>Uczelnie wyższe</p>	<p>Prowadzą działalność naukowo-badawczą z zakresu ekonomii społecznej.</p>

5.2. Finansowanie działań

Niezbędnym warunkiem osiągnięcia zaplanowanych w RPRES celów, oprócz zaangażowania osób i podmiotów, jest zapewnienie odpowiednich środków finansowych na realizację działań. Wymaga to

z jednej strony uszczegółowienia i operacjonalizacji działań, z drugiej określenia źródeł finansowania i wysokości dostępnych ram finansowych. Kluczowe źródła finansowania rozwoju ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim obejmują:

- środki Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus dostępne na poziomie krajowym i regionalnym;
- pozostałe fundusze UE obejmujące programy dopuszczające realizację inicjatyw z zakresu ES;
- środki budżetu państwa;
- środki budżetowe jednostek samorządów terytorialnych na poziomie województwa, powiatów i gmin;
- środki własne podmiotów ekonomii społecznej;
- środki Funduszu Pracy, PFRON oraz inne fundusze celowe.

Z uwagi na toczące się prace na poziomie krajowym i regionalnym dotyczące zarówno podziałów środków UE (stanowiących główne źródło finansowania), jak i kształtu tzw. linii demarkacyjnej w programie zrezygnowano z przedstawienia planu finansowego. Plan taki zostanie opracowany i dołączony do RPRES w formie załącznika, gdy znane będą zasady podziału środków dostępnych w ramach nowej perspektywy UE na lata 2021-27.

5.3. Monitoring i ewaluacja

Prowadzenie monitoringu RPRES, ale również kompleksowe aktualizowanie wiedzy o stanie ekonomii społecznej i jej otoczenia, jest kluczowe w prowadzeniu skutecznej polityki w obszarze ekonomii społecznej w regionie. Monitorowanie programu, który wymaga bieżącej obserwacji i analizy postępów w realizacji działań na rzecz założonych celów oparty będzie przede wszystkim o zestaw opracowanych wskaźników (zob. rozdział 7). Stała kontrola postępu prac umożliwia uzyskanie odpowiedzi m.in. na pytania:

- Czy podejmowane działania prowadzą do zaplanowanego rezultatu?
- Czy założenia tego działania wymagają przeformułowania?
- Czy osiągnięte rezultaty prowadzą do osiągnięcia celów?

Monitoring dostarcza zatem informacje, które umożliwiają bieżącą ocenę skuteczności i efektywności realizowanych działań. Ze względu na strategiczny charakter RPRES dopuszcza się

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2021-2027 (2030)

możliwość jego modyfikacji zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami PES, wnioskami z monitoringu, zmianami na poziomie innych dokumentów (np. KPRES) oraz zmianami ustawowymi.

Za monitorowanie rozwoju ekonomii społecznej na poziomie regionu, zgodnie z założeniami RPRES odpowiada Samorząd Województwa Dolnośląskiego za pośrednictwem Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej. Monitoring Programu wykonywany będzie przez cały okres wdrażania Programu, w celu zapewnienia zgodności realizacji Programu z założeniami i określonymi celami. Ponadto monitoring wykorzystywany jest do bieżącego wykrywania nieprawidłowości i trudności oraz ich korygowania.

Ewaluacja RPRES oznacza ocenę stopnia realizacji celów zaplanowanych w programie, a także ocenę podejmowanych interwencji pod względem następujących kryteriów: trafność działań, ich skuteczność, efektywność, trwałość i użyteczność. Za ewaluację RPRES odpowiada Dolnośląski Ośrodek Polityki Społecznej we współpracy z Regionalnym Komitetem Rozwoju Ekonomii Społecznej. Ewaluacja RPRES zostanie przeprowadzona na zakończenie realizacji programu, a wnioski w formie raportu zostaną przedstawione Zarządowi i Sejmikowi Województwa. Ze względu na strategiczny charakter RPRES oraz długi okres jego obowiązywania, zostanie również przeprowadzona ewaluacja śródkresowa.

6. Proces opracowania RPRES

Prace nad *Regionalnym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2021-2027 (2030)*, skierowanym do konsultacji społecznych, toczyły się od lutego do grudnia 2021 r. Pomimo trwającej sytuacji epidemicznej prace nad dokumentem prowadzone były we współpracy i zaangażowaniu osób, których udział jest istotny z perspektywy rozwoju sektora.

Kluczowy proces prac obejmował naprzemienne spotkania zespołu DOPS oraz grupy roboczej ds. aktualizacji planu, działającej przy Dolnośląskim Komitecie Rozwoju Ekonomii Społecznej. W celu zapewnienia partycypacyjnego charakteru prac nad RPRES oraz dbałości, aby dokument w jak najlepszym stopniu odpowiadał na potrzeby PES, wystosowano zaproszenie do włączenia się w prace zarówno do przedstawicieli sektora ES jaki i jego otoczenia. W wyniku prowadzonej rekrutacji w pracę nad RPRES włączyli się przedstawiciele szerokiej grupy PES oraz sektora publicznego. Zarządzeniem Dyrektora Dolnośląskiego Ośrodka Polityki Społecznej z dnia 1.04.2021 na okres pracy nad RPRES 2021-2027 (2030), skład grupy roboczej ds. aktualizacji planu został rozszerzony o nowych członków. Wszystkie osoby zadeklarowały gotowość pracy nad dokumentem oraz aktywne uczestnictwo w spotkaniach grupy.

W ramach spotkań sieci WTZ oraz ZAZ zostały przeprowadzone warsztaty wydobywcze w celu zebrania informacji na temat problemów oraz barier rozwojowych tychże podmiotów, ale również poznania obszarów, które są ich siłą. Podczas spotkań sieci CIS/KIS uzupełniono wiedzę na temat potrzeb i wyzwań podmiotów reintegracyjnych. Uzyskane informacje wniosły bardzo istotny wkład w zarówno na etapie przygotowania diagnozy jak i programowania działań na kolejne lata.

W czasie prac nad RPRES odbyło się łącznie 9. spotkań roboczych, które ze względów epidemicznych zorganizowane były w formule online. Efektem tych prac jest niniejsza wersja RPRES skierowana do konsultacji społecznych.

7. Wskaźniki realizacji RPRES

Rezultat	Wskaźnik rezultatu	Wartość bazowa (2019 r.)	Wartość docelowa	Źródło
Dla celu szczegółowego 1. Wzmocnienie konkurencyjności i kondycji ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej				
W województwie wzrasta liczba PS	Liczba przedsiębiorstw społecznych	83	tendencja wzrostowa	MRiPS OWES, DOPS
PS tworzą miejsca pracy przy wsparciu OWES	Liczba miejsc pracy utworzonych w PS przy wsparciu OWES w latach 2021-2027 (2030)	321	Zgodnie KPRRES	OWES
W województwie funkcjonują silne PES	Udział osób z niepełnosprawnością wśród osób świadczących pracę na podstawie umowy o pracę w sektorze ekonomii społecznej i solidarnej.	4,9%	tendencja wzrostowa	GUS
	Udział środków z działalności o charakterze rynkowym w przychodach organizacji sektora non-profit	36,3	Tendencja wzrostowa	GUS
	Liczba certyfikowanych znakami jakości PES	25	tendencja wzrostowa	DOPS

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2021-2027 (2030)

Wartość preferencyjnych pożyczek udzielonych PES	3 808 tys.	Tendencja wzrostowa	BGK
--	------------	---------------------	-----

Dla celu szczegółowego 2. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług reintegracji społecznej i zawodowej dla mieszkańców Dolnego Śląska

Mieszkańcy województwa mają dostęp do usług reintegracyjnych	Liczba jednostek reintegracyjnych (WTZ, ZAZ, KIS, CIS)	73	Tendencja wzrostowa	GUS, DOPS
PS prowadzą działania reintegracyjne dla swoich członków/pracowników	Odsetek PS, w których funkcjonują (zostały opracowane i są wdrażane) plany reintegracji społeczno-zawodowej lub dokumenty równoważne)	b.d.	80%	OWES, DOPS

Dla celu szczegółowego 3. Zwiększenie zaangażowania samorządu terytorialnego w rozwój ekonomii społecznej i poprawa współpracy z podmiotami ekonomii społecznej

JST udzielają zamówień publicznych, stosując klauzule społeczne	Udział wartości udzielonych zamówień publicznych z klauzulami społecznymi w wartości udzielonych zamówień publicznych ogółem	3,2%	5%	UZP, GUS
PES są ważnym ogniwem realizacji usług społecznych	Liczba JST będących założycielami podmiotu ekonomii społecznej.	24	Tendencja wzrostowa	DOPS, GUS

Dla celu szczegółowego 4. Upowszechnianie roli ekonomii społecznej jako ważnego narzędzia służącego rozwojowi lokalnemu i rozwiązywaniu problemów społecznych

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2021-2027 (2030)

W województwie wzrasta liczba aktywnych PES	Liczba aktywnych PES	6,3 tys.	Tendencja wzrostowa	GUS
Ekonomia społeczna jest narzędziem służącym rozwojowi lokalnemu w rozwoju lokalnym	Liczba OWES współpracujących z LGD	50%	100%	DOPS, OWES

8. Cele RPRES a Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej

Cele szczegółowe Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej	Cele szczegółowe Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej			
	1. Wspieranie trwałego partnerstwa podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej z samorządem terytorialnym w realizacji usług społecznych użyteczności publicznej oraz zadań publicznych w zakresie rozwoju lokalnego.	2. Zwiększenie liczby wysokiej jakości miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.	3. Zwiększenie konkurencyjności podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej na rynku.	4. Upowszechnienie pozytywnych postaw wobec ekonomii społecznej i solidarnej.

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2021-2027 (2030)

1. Wzmocnienie konkurencyjności i kondycji ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej		X	x	
2. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług reintegracji społecznej i zawodowej dla mieszkańców Dolnego Śląska	x	x	x	
3. Zwiększenie zaangażowania samorządu terytorialnego w rozwój ekonomii społecznej i poprawa współpracy z podmiotami ekonomii społecznej	X			
4. Upowszechnianie roli ekonomii społecznej jako ważnego narzędzia służącego rozwojowi lokalnemu i rozwiązywaniu problemów społecznych	X			X

9. Cele RPRES a Strategia Rozwoju Województwa

Cele szczegółowe Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej	Wybrane cele Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2030			
	Cele operacyjne: 3.1. Kształtowanie postaw obywatelskich 3.6 Kształtowanie postaw prozdrowotnych, prosportowych i proekologicznych	Cel operacyjny 3.2 Wzrost Społecznej Integracji	Cel operacyjny 3.3 Doskonalenie regionalnego i lokalnych rynków pracy	Cel operacyjny 3.5 Doskonalenie regionalnej polityki wspierania seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami
1. Wzmocnienie konkurencyjności i kondycji ekonomicznej podmiotów ekonomii społecznej			x	
2. Zwiększenie dostępu do wysokiej jakości usług reintegracji społecznej i zawodowej dla mieszkańców Dolnego Śląska		x		

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2021-2027 (2030)

<p>3. Zwiększenie zaangażowania samorządu terytorialnego w rozwój ekonomii społecznej i poprawa współpracy z podmiotami ekonomii społecznej</p>				<p>X</p>
<p>4. Upowszechnianie roli ekonomii społecznej jako ważnego narzędzia służącego rozwojowi lokalnemu i rozwiązywaniu problemów społecznych</p>	<p>X</p>			

10. Finansowanie działań

Wdrażanie działań ujętych w szczegółowych celach Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2021-2027 (2030) wymagało będzie zarówno środków finansowych jak i zaangażowania osób na każdym etapie realizacji.

Głównymi źródłami finansowania rozwoju ekonomii społecznej w województwie dolnośląskim będą:

- środki publiczne, tj.:

- środki Europejskiego Funduszu Społecznego Plus dostępne na poziomie krajowym i regionalnym (Fundusze Europejskie dla Dolnego Śląska 2021-2027 oraz Fundusze Europejskie Rozwoju Społecznego 2021-2027),
- pozostałe fundusze UE, z których możliwa będzie realizacja inicjatyw z zakresu ES,
- środki budżetu państwa,
- środki budżetowe jednostek samorządów terytorialnych (samorządu województwa oraz samorządów powiatowych i gminnych),
- środki własne podmiotów ekonomii społecznej,
- fundusze celowe, w tym środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych i Funduszu Pracy

- środki niepubliczne tj. przede wszystkim środki własne podmiotów ekonomii społecznej oraz biznesu, które jednak nie będą możliwe do oszacowania.

Aktualnie znajdujemy się w momencie zmiany Perspektywy Finansowej UE. Z uwagi na toczące się prace na poziomie krajowym i regionalnym w zakresie podziału środków unijnych (stanowiących główne źródło finansowania ekonomii społecznej), jak i nad kształtem tzw. linii demarkacyjnej w Programie zrezygnowano z przedstawienia planu finansowego. Plan zostanie opracowany i dołączony do RPRES w formie załącznika, gdy ostatecznie zakończone zostaną prace w powyższym zakresie.

11. Spis tabel.

Tabela 1. Zmiana liczby PES reintegracyjnych w województwie dolnośląskim na przełomie lat 2015 - 2020.....	23
Tabela 2. Rozkład podmiotów reintegracyjnych w województwie dolnośląskim w roku 2020	24
Tabela 3 Średnie i mediany przychodów PS w trzech ostatnich latach – województwo i subregiony	37
Tabela 4. PS osiągające przychody poniżej 200 tys. zł rocznie	38
Tabela 5. PS osiągające przychody powyżej 1 mln zł rocznie	39
Tabela 6. Liczba podmiotów reintegracyjnych prowadzonych przez JST w 2020 r.	40
Tabela 7. JST, które przekazały środki na realizację zadań publicznych w trybach określonych w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w roku 2019.....	42
Tabela 8. Stosowanie klauzul społecznych w zamówień publicznych udzielonych w 2019 roku zgodnie z przepisami ustawy Prawo Zamówień Publicznych, których łączna szacunkowa wartość przekracza kwotę 30 tys. euro.....	43
Tabela 9. Trudności JST w zaangażowaniu PES w realizację zadań publicznych.....	44
Tabela 10. Przedsiębiorstwa społeczne w województwie dolnośląskim	45
Tabela 11. PS doświadczające spadku przychodów w ciągu trzech ostatnich 3 lat.....	54
Tabela 12. Analiza SWOT	55
Tabela 13. Podmioty bezpośrednio odpowiedzialne za zarządzanie i realizację RPRES	74
Tabela 14. Pozostałe podmioty mające wpływ na realizację RPRES.....	76

12. Spis Map.

Mapa 1 Podział województwa dolnośląskiego na subregiony wsparcia OWES.....	15
Mapa 2 Rozmieszczenie podmiotów reintegracyjnych w województwie dolnośląskim.....	26

13. Źródła

- Centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowej, warsztaty terapii zajęciowej w 2020 roku (GUS), data publikacji 30.11.2021 r.
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej (Monitor Polski z 2019 r. poz. 214)

Regionalny Program Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2021-2027 (2030)

- Ocena zasobów pomocy społecznej za 2019 rok.tab.25, DOPS
- Ocena zasobów pomocy społecznej za 2020 rok, tab.25, DOPS .
- Dane z badania zrealizowanego w ramach projektu „Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej” współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Tablica 7, GUS, data publikacji 12.01.2021 r.
- Działalność stowarzyszeń i podobnych organizacji społecznych, fundacji, społecznych podmiotów wyznaniowych oraz samorządu gospodarczego i zawodowego w 2020 r. - wyniki wstępne, data publikacji 21.12.2021 r., GUS
- Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa dolnośląskiego 2021, GUS
- Raport z realizacji „Regionalnego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej w województwie dolnośląskim na lata 2016-2020 – aktualizacja” w roku 2019, tab.25 str. 77, DOPS
- Standardy Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej z dnia 23 stycznia 2019
- Sprawozdania z realizacji planu rzeczowo-finansowego z działalności PFRON za 2019 i 2020 r.
- SPRAWOZDANIE CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ ZA ROK 2020 do MRiPS
- SPRAWOZDANIE CENTRUM INTEGRACJI SPOŁECZNEJ ZA ROK 2019 do MRiPS
- https://www.civitas.edu.pl/wp-content/uploads/2015/03/Zoon_Politikon_07_2016_323_341.pdf
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2021 r. poz. 2268, 2270, z 2022 r. poz. 1, 66, 1079, 1692, 1700, 1812, 1967).
- Ustawy o ekonomii społecznej³⁵ Dz. U. z 2022 r. poz. 1812, 2140.
- Standardy Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej z dnia 23 stycznia 2019 r.

³⁵ Dz. U. z 2022 r. poz. 1812, 2140.